

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2012 – 2014

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Kateřina Knížková

**Celoživotní vzdělávání pedagogických pracovníků v dětských
domovech**

Praha 2014

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Ing. Mgr. Leona Hozová, PhD., MBA.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERZITY PRAGUE

MASTER COMBINED STUDIES

2012 – 2014

DIPLOMA THESIS

Kateřina Knížková

**Lifelong Education of Pedagogical Professionals at Children's
Homes**

Prague 2014

The Diploma Thesis Work Supervisor:

PhDr. Ing. Mgr. Leona Hozová, PhD., MBA.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala v práci, řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 27. 2. 2014

Jméno autorky: Kateřina Knížková

Poděkování

Chtěla bych poděkovat PhDr. Ing. Mgr. Leoně Hozové, PhD., MBA., za její obětavou a odbornou pomoc, současně děkuji pedagogům z dětského domova.

Anotace

Diplomová práce se zabývá problematikou celoživotního vzdělávání pedagogických pracovníků - vychovatelů v dětských domovech. Teoretická část obsahuje základní terminologii v rámci pedagogické profese, specifika profese vychovatele v zařízení pro výkon ústavní péče a legislativu opravňující k výkonu profese vychovatele.

V empirické části se práce zabývá názory a postoji vybraných pedagogických pracovníků Dětského Domova v Jablonném v Podještědí na formy a možnosti celoživotního vzdělávání.

Použitím kvalitativní metody jsou předloženy případové studie vybraných pedagogických pracovníků a současně jejich názory na potřeby celoživotního vzdělávání.

Cílem výzkumu této práce je zjistit, jaký je současný stav vzdělanosti, odborné kvalifikace a dalšího profesního rozvoje pedagogických pracovníků.

Výzkumným souborem budou zaměstnanci vybraného dětského domova.

Na základě postupně zjišťovaných informací budou formulovány hypotézy, a provedeno jejich vyhodnocení.

Klíčové pojmy

Dětský domov, celoživotní vzdělávání, kvalifikace, motivace, postoje, pedagogický pracovník, sebevzdělávání.

Annotation

This diploma thesis focuses on lifelong education of pedagogical professionals – caretakers at children’s homes. The theoretical part includes the basic pedagogical terminology, specifics of caretaker’s position at an institutionalized care facility, and the legislation qualifying to perform the job of the caretaker.

The empirical part deals with opinions and stands of a selected group of pedagogical workers from the Children’s Home in Jablonné v Podještědí on the forms and possibilities of lifelong education.

Using a qualitative method, this paper introduces case studies by selected pedagogical workers and at the same times their opinions on the need of lifelong education.

The aim of this research is to determine the actual state of education, professional qualification and other professional development of pedagogical workers.

The researched group will be comprised of employees from a selected children’s home. Based on gradually discovered information, hypotheses will be made and their assessment performed.

Key words

Children’s home, qualification, lifelong education, motivation, pedagogical worker, self education, stands.

OBSAH

ÚVOD.....	9
1 ZAŘÍZENÍ PRO VÝKON ÚSTAVNÍ PÉČE	10
1.1 Dětské domovy	10
1.1.1 Organizace výchovy v dětském domově	11
1.1.2 Pedagogický personál dětského domova	12
1.1.3 Pracovní náplň vychovatele v kontextu s potřebami rozvoje dětí	14
1.2 Složky výchovných činností a jejich praktické uplatnění.....	15
1.2.1 Rozumová výchova.....	15
1.2.2 Mravní výchova	16
1.2.3 Estetická výchova	17
1.2.4 Sebeobslužná činnost.....	18
1.2.5 Tělesná, dopravní, branná výchova, ozdravná opatření.....	19
1.2.6 Pracovní výchova.....	20
1.3 Pedagog v dětském domově	21
1.3.1 Etický kodex pedagogického personálu	23
1.4 Vzdělávání a kvalifikace pedagogů	23
1.4.1 Historie vzdělávání pedagogů v České republice	24
1.4.2 Minimální rozsah vzdělání pedagogů	25
1.4.3 Celoživotní vzdělávání pedagogů.....	27
1.4.4 Současné možnosti kvalifikace pedagogů v dětském domově	29
1.4.5 Přehled studijních programů a jejich forem pro pedagogy.....	30
1.4.6 Studijní programy a jejich cíle.....	40
1.5 Sebevzdělávání	42
1.6 Motivace a postoje k celoživotnímu vzdělávání.....	43
2 ANALÝZA CELOŽIVOTNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ VYCHOVATELŮ	45

2.1	Vymezení problému.....	45
2.2	Cíl výzkumu.....	46
2.3	Metody výzkumu	46
2.4	Organizace dětského domova v Jablonném v Podještědí	48
2.5	Profesní kazuistiky.....	50
2.6	Rozhovory s vychovateli	56
2.7	Analýza rozhovorů.....	66
2.8	Vyhodnocení hypotéz	67
ZÁVĚR		69
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ		71
Seznam použitých českých zdrojů.....		71
Seznam použitých internetových zdrojů.....		72
SEZNAM ZKRATEK		75
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ.....		76
PŘÍLOHY		77

ÚVOD

Předkládaná diplomová práce se zabývá problematikou celoživotního vzdělávání pedagogických pracovníků – vychovatelů v dětských domovech. Celoživotní vzdělávání je důležitou a nezbytnou složkou v rámci rozvoje profesních dovedností mnoha oborů, mezi nimiž mají pedagogičtí pracovníci vysoké zastoupení. S ohledem na současnou společnost a platnou legislativu se k dané profesi vztahují odpovídající požadavky, které určují základní kritéria opravňující k výkonu této profese a v návaznosti k tomu i základní pravidla celoživotního vzdělávání. Je na každém jednotlivci, jaké postoje k požadavkům zaujme, a především jakým způsobem je bude akceptovat a plnit. Celoživotní vzdělávání pedagogických pracovníků v rámci celého školského systému je velmi diskutabilním tématem, jak samotných pedagogů, tak i jejich vedoucích pracovníků. Na jedné straně je zde povinnost se vzdělávat a na druhé straně jsou reálné možnosti jednotlivých zařízení. Dětské domovy jsou zařízení pro výkon ústavní péče pro děti od 3 do 18 let, nad kterými je nařízena výchova, přičemž zde mladí lidé mohou zůstat až do 26 let, pokud se soustavně připravují na své budoucí povolání. V těchto zařízeních je nepřetržitý provoz, který svým rozsahem zajišťuje pro děti celodenní péči v rámci všech složek výchovy. Pedagogičtí pracovníci – vychovatelé jsou všestranní, rozsah jejich práce je velmi náročný a především pestrý. Veškeré výchovné i volnočasové aktivity jsou v souladu s potřebami jednotlivých dětí, jejich zdravotním i psychickým stavem. Rodinné skupiny jsou heterogenní a věkové hranice dětí na rodinných skupinách jsou různé, z těchto důvodů je proto velmi důležité, aby pedagog byl nejen odborně vzdělaný a měl všeobecný přehled, ale také byl sportovně, esteticky a hudebně zdatný. Pedagog musí být především velmi empatický, mít přirozenou autoritu a musí umět předávat svá pozitiva ve prospěch dětí, které jsou mu svěřeny. Celoživotní vzdělávání je proto naprostou nutností, neboť v souladu s vývojem společnosti se vyvíjí potřeby dětí a je nutné na tyto aspekty reagovat.

TEORETICKÁ ČÁST

1 ZAŘÍZENÍ PRO VÝKON ÚSTAVNÍ PÉČE

System ústavní péče je v České republice dán zákonem č. 563 / 2004 Sb., který stanovuje podmínky pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a také o preventivní péči v těchto zařízeních. Jedním z typů pro výkon ústavní péče jsou dětské domovy, které poskytují náhradní domov dětem a mládeži, kteří z vážných důvodů nemohou vyrůstat ve své biologické rodině.

1.1 Dětské domovy

Dětské domovy jsou zařízení pro výkon ústavní péče v souladu s výše uvedeným zákonem, kterým se mění zákon č.109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy v školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů a další související zákony.

Tato zařízení mají svým zázemím nahradit dětem život v biologické rodině, která nebyla schopna zajistit jeho zdárný a plnohodnotný vývoj. V péči těchto zařízení jsou děti ve věku od 3 až do maximálně 26 let, pokud se po 18 letech věku i nadále soustavně připravují na výkon svého budoucího povolání. Děti přicházejí do dětských domovů po 4 – 8 týdenním pobytu v diagnostickém ústavu, který plní nejen diagnostickou funkci v smyslu vhodného umístění jednotlivých dětí, ale také je místem, kde se děti po obrovské psychické zátěži částečně psychicky aklimatizují, neboť odchod z rodiny je pro ně velmi náročným obdobím. Na konci pobytu jsou děti z diagnostického ústavu následně umístěny do příslušného typu zařízení pro výkon ústavní výchovy dle jejich individuální potřeby, kterou posuzují odborníci. Pokud se tedy zaměříme na dětské domovy, tak děti přicházející do daného zařízení nemají mít žádné závažné psychické onemocnění, které by mohlo v budoucnu narušovat chod zařízení a jeho zdárný vývoj v rámci všech složek výchovy, neboť děti které mají závažné psychické onemocnění, vyžadují péči nejen vychovatelů ale také zdravotníků

pracovníků a lékařů, což v dětských domovech není možné zajistit. Cílem dětských domovů je zajistit pro své klienty – děti a mládež plnohodnotný vývoj v rámci všech složek výchovy, které jsou v celé své šíři zastoupeny v rámci jednotlivých výchovných činností zařízení, dále se jedná o zajištění hmotné, zdravotní a sociální péče. Současně mají dětské domovy v co nejvyšší možné míře nahradit život v biologické rodině a poskytnout dětem pocit bezpečí a ochrany. Emoční stabilita je u dětí umístěných v rámci ústavní výchovy velkým a neodmyslitelným hlediskem, neboť tyto děti byly ve většině případů citově velice zanedbávané a projevy emočního charakteru jsou u nich mnohdy nevýrazné. Vždy je nutné brát na zřetel individualitu každého jednotlivého dítěte. Následná citace je shrnutím výše uvedených skutečností, které jsou z hlediska funkcí dětských domovů neodmyslitelné.

„Dětský domov pečuje o děti podle jejich individuálních potřeb. Ve vztahu k dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Účelem dětského domova je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Tyto děti se vzdělávají ve školách, které nejsou součástí dětského domova.“¹

I přesto, že by dle školského zákona neměly být do dětského domova umístěny děti se závažnými poruchami chování, tak je skutečná situace odlišná. V současnosti je v dětských domovech umístěno určité množství dětí, které vážné poruchy chování mají a jsou v péči odborných lékařů. Jejich chování neodpovídá běžné vrstevnické skupině a mnohdy vážně narušuje veškeré výchovné činnosti. Tento stav odpovídá nízkému počtu zařízení, kde by tyto děti mohly vyrůstat s ohledem na speciální potřeby, které práce s nimi vyžaduje.

1.1.1 Organizace výchovy v dětském domově

V současnosti jsou téměř všechny dětské domovy tzv. zařízeními rodinného typu, čímž je dáno i organizační rozložení dětského domova. Jedná se o rodinné

¹ Školské zákony: školský zákon, zákon o pedagogických pracovnících, zákon o výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy, úvodní slova k zákonům, výklad, prováděcí předpisy, souvisící předpisy stav k 1. 9. 2007. Eurounion, 2007, 482 s. ISBN 978-80-7317-062-2.

skupiny, kde dva kmenoví vychovatelé pečují o šest až osm dětí a mají svoji rodinnou skupinu. Tyto jednotlivé rodinné skupiny mají společné ložnice, obývací pokoj a sociální zařízení. Ostatní prostory k zajištění běžných činností jsou společné a tudíž neodpovídající rodinnému schématu. Jídelna je společná pro celý dětský domov a stejně tak šatny, herna a další prostory zajišťující chod zařízení. V lepších případech mají děti možnost vařit si na cvičné kuchyňce, čímž je opět narušena tzv. rodinná nápodoba. Na jedné straně je tu potřeba utvořit užší kruh, kde je klid, pohoda a soukromí pro členy této tzv. rodiny, ale na straně druhé jsou reálné možnosti zařízení, které jsou omezené vzhledem k dispozicím jednotlivých zařízení.

Organizace výchovy je v dětských domovech rozdělena na přímou výchovnou činnost a nepřímou výchovnou činnost, která svým rozsahem odpovídá běžné pracovní době stanovené zákoníkem práce i přesto, že je v zařízeních nepřetržitý provoz. Přímá výchovná činnost vychovatele je v rozmezí dvacet pět až dvacet sedm hodin týdně zaměřena na přímý kontakt s dětmi, který směřuje k zajištění rozvoje dětí v rámci všech složek výchovy. Mezi tyto aktivity patří rozvoj dílčích částí výchov a jejich aplikace do denních činností. Volnočasové aktivity jsou také součástí přímé výchovné činnosti. Mezi nepřímou výchovnou činnost patří práce vychovatele, která úzce souvisí s vedením administrativy, zajištění a organizace potřebné zdravotní péče, vedení osobních spisů dětí, nákupy potřebného materiálního zabezpečení, jednání se zástupci vzdělávacích organizací, které děti navštěvují, dohled nad dětmi v době nemoci, při stravování a monitoring potřeb dětí. Výše uvedené aktivity jsou jen základním výčtem práce pedagoga.

1.1.2 Pedagogický personál dětského domova

„Pedagogickým pracovníkem je ten, kdo koná přímou vyučovací, přímou výchovnou, přímou speciálně pedagogickou nebo přímou pedagogicko-psychologickou činnost

přímým působením na vzdělávaného, kterým uskutečňuje výchovu a vzdělávání na základě zvláštního právního předpisu...“²

Pedagogickým pracovníkem může být ten, kdo splňuje následující předpoklady. Je plně právně způsobilý k právním úkonům, je bezúhonný, zdravotně způsobilý, jeho odborná kvalifikace je odpovídající pro přímou pedagogickou činnost, a současně prokázal znalost českého jazyka. Zákon č. 109/2002 sb. a zákon 563/2004 uvádí, že mezi pedagogické pracovníky v dětském domov patří ředitel, vedoucí vychovatel a vychovatel. Jmenovaní pracovníci mají dle zákona jasně stanovený rozsah přímé výchovné činnosti a to v souladu se svojí odbornou kvalifikací, která je rovněž dána zákonem. Vychovatel, který vykonává přímou pedagogickou činnost ve školském výchovném a ubytovacím zařízení nebo v jeho oddělení zřízeném pro děti a žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, ve školském zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy, nebo ve školském zařízení pro preventivně výchovnou péči, získává odbornou kvalifikaci. Této kvalifikace je možné dosáhnout vysokoškolským studiem v některém z akreditovaných programů v oblasti pedagogiky zaměřené na speciální pedagogiku pro vychovatele.

„Vychovatel je pedagogický pracovník působící ve školách a školských zařízení ústavní a ochranné výchovy a v oblasti výchovy mimo vyučování.“³

Součástí nezbytných podmínek opravňujících k výkonu profese vychovatele je i psychická způsobilost, která se prokazuje posudkem o psychologickém vyšetření. Uchazeč o pracovní pozici vychovatele ji musí splnit již před nástupem do pracovněprávního vztahu. Tento posudek má vyhodnotit nejen celkovou psychologickou způsobilost daného pracovníka, ale v případě potřeby opakovaného posudku i vystihnout současný psychický stav, neboť je zde velké riziko, že se stane pracovník obětí syndromu vyhoření. Je velmi složité jednoznačně stanovit, za jak

² *Školské zákony: školský zákon, zákon o pedagogických pracovnících, zákon o výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy, úvodní slova k zákonům, výklad, prováděcí předpisy, souvisící předpisy stav k 1. 9. 2007.* Eurounion, 2007, s. 408 ISBN 978-80-7317-062-2.

³ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. Pedagogický slovník. *Pedagogický slovník.* 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, s. 279 ISBN 80-717-8772-8.

dlouho by pracovníci v rámci všech druhů pomáhajících profesí měli dostat prostor k psychické regeneraci.⁴

„Syndrom vyhoření (burn-out syndrome) ztráta profesního zájmu nebo osobního zaujetí u příslušníka některých pomáhajících profesí, nejčastěji spojeno se ztrátou činnosti a poslání, projevuje se pocitem zklamání, hořkostí při hodnocení minulosti, postižený ztrácí zájem o svoji práci, spokojuje se s každodenním stereotypem, rutinou, nevidí důvod pro dalšímu sebevzdělávání a osobní růst, snaží se pouze přežít, nemá problémy, jde o stav konečný, ačkoliv vývoj je plíživý, a tím nebezpečnější...“⁵

K tomuto aspektu pedagogické práce není přihlíženo v rámci vzdělávání vůbec. A prevence proti syndromu vyhoření jsou minimální. Vychovatel je zprostředkovatelem vzdělávacích procesů a za jejich průběh a naplnění nese profesní a společenskou zodpovědnost. Současně vychovatel cíleně plánuje výchovně – vzdělávací činnosti na základě platných pedagogických dokumentů. Je plně zodpovědný za rozvoj svěřených dětí a mládeže v oblastech utváření osobnosti a sociálních dovedností. Takovéto úkoly vytváří vysoké nároky na odborné i charakterové kvality pedagoga, na jeho vzdělání, osobnost, přípravu výchovného programu a mnohostranný rozvoj.

1.1.3 Pracovní náplň vychovatele v kontextu s potřebami rozvoje dětí

Veškerá výchovná činnost se řídí plánem činnosti a obsahuje ve vyvážené míře všechny složky výchovy - pracovní, tělesnou, výtvarnou, hudební, rozumovou, estetickou a mravní. Vychovatelé dle potřeby rozpracovávají roční a podrobné týdenní plány s ohledem na aktuální počet dětí, složení skupiny a další skutečnosti.

Hlavním cílem výchovné práce je suplovat funkce rodiny a dlouhodobě připravovat děti na plnohodnotný a samostatný život. Klíčovou roli při výchově a vzdělávání dětí hraje

⁴ BENEŠ, Milan. *Andragogika*. Praha: Grada, 2008, s. 119 ISBN 978-802-4725-802

⁵ HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Velký psychologický slovník*. 4. vyd., Praha: Portál, 2010, 586 s. ISBN 978-80-7367-686-5.

rodina jako primární sociální skupina, se svými bohatými intimními citovými vztahy. Při ústavní výchově dětí tuto roli přebírají v téměř plné výši vychovatelé. Výchovná skupina má zpočátku formální charakter. Postupně se může změnit na neformální skupinu vlivem společných činností, při kterých si každé dítě hledá ve skupině své postavení. V plánu činností rodinných skupin je kladen důraz na následující ukazatele. Pečovat o tělesné a duševní zdraví, rozvíjet sebepoznání (dítě si musí postupně uvědomovat, že s určitými nižšími schopnostmi bude muset žít celý život, sebepoznání však nesmí být příliš náhlé), posilovat sebedůvěru, rozvíjet zájmy, umět využívat volného času, vytvořit dobré pracovní návyky (nedávat příliš obtížné úkoly, umožnit každému úspěch), osvojit si společenské chování, vztah k rodině, prostředí, kultuře a vrstevnické skupině, navštěvovat zájmové činnosti v dětském domově i mimo dětský domov. Zapojení dětí do volnočasových aktivit mimo dětský domov je velice přínosné, neboť život v rámci vrstevnické skupiny a zapojení se do běžného života mají děti z dětských domovů velmi složité.

1.2 Složky výchovných činností a jejich praktické uplatnění

Uvedené složky výchovných činností poskytnou exkurz do každodenní práce vychovatele v návaznosti na plnohodnotný vývoj dětí. Aktivity vedoucí k jejich naplnění jsou pečlivě vybírány s ohledem na mentální vývoj dětí, společně s aktuálním psychickým a zdravotním stavem.

1.2.1 Rozumová výchova

Všechny složky výchovy by měly být rozvíjeny rovnoměrně od dětství, jedině tak může dospět všestranně harmonicky rozvinutý jedinec. Cílem rozumové výchovy je rozvíjet schopnost logického myšlení, učit děti poznávací postupy a užívat je v praxi, argumentovat a zdůvodňovat své názory a myšlenky, učit děti rozhodování a překonávání překážek při praktické činnosti a jednání. Součástí rozumové výchovy je i utváření vlastností postojů, vztahů, zájmů a potřeb, které charakterizují jednání a sociální chování člověka.

Velkým problémem pro vývoj dětí v kolektivní ústavní péči je relativní chudost podnětů zejména v oblasti sociálně společenských kontaktů oproti běžnému životu v rodině. Snahou pedagogů v dětském domově by mělo být to, aby závislost dětí na instituci byla co nejmenší a možnost komunikace a kontaktu dětí s vnějším světem a lidmi v něm byla co nejčastější. V rámci rozumové výchovy je potřeba dětem zprostředkovávat životní situace z reálného světa, nabídnout jim frekvenci a rozmanitost podnětů, které působí v běžném rodinném životě. Pedagogická práce v oblasti rozumové výchovy musí být specifikována na konkrétní složení rodinné skupiny. A to především s ohledem na věk, mentální schopnosti a sociální zdatnost dětí. Mezi formy výchovy patří skupinová práce nebo individuální práce, která je zařazena dle aktuálních potřeb s ohledem na potřeby hromadného či individuálního působení. Snahou je hledat vhodné příklady, vzory a ideály, které na vychovávané pozitivně zapůsobí. Některé metody se neobejdou bez příkazů, zákazů, pravidel a režimů. Procesy hodnocení, ocenění, odměny, tresty jsou v souladu s přesvědčováním a vždy je potřebná vzájemná pomoc a spolupráce vychovávaných. Mezi základní složky rozumové výchovy patří rozvoj řeči, rozšiřování slovní zásoby, správné pojmenování věcí a orientace v prostoru. Rozvoj vědomostí o věcech, přírodě a společnosti, které jsou vychovávaným předkládány s ohledem na jejich věk a mentální zralost. V dnešní době je kladen velký důraz na osvojení finanční gramotnosti, která byla v mnohých případech jedním z důvodů umístění dětí mimo rodinu, neboť jejich rodiče nebyly ekonomicky gramotní. V rámci rozumové výchovy je výchovná činnost na rodinné skupině zaměřena především na praktických ukázkách jednotlivých životních situací a jejich možných řešení.

1.2.2 Mravní výchova

Mravní výchova je jednou z nejsložitějších složek výchovy. Mravní výchova usiluje o to, aby vychovávaní přijali určité normy a jednali podle nich. Mravní normy nemají závazný charakter, ale opírají se o sílu veřejného mínění a vnitřní přesvědčení. Jestliže má být vychovatel úspěšný v mravní výchově, musí respektovat zákonitosti morálního vývoje.

Obsahem mravní výchovy je přijetí mravních norem v souladu se společností a respektováním jejich pravidel. Současně je brán zřetel na potřebu respektovat

základní společenská pravidla, mezi která patří pozdrav, poděkování a schopnost poprosit. Vytvoření vztahů a postojů k sobě samému a respektování člověka jako celku. Snahou je učit vychovávané sebeovládání, cílevědomosti, zodpovědnosti, vytrvalosti a samostatnosti. Pomoci jim vytvořit si vlastní hodnotový systém a v návaznosti na něj schopnost uspokojovat konkrétní lidské potřeby. Mravní výchova je dlouhodobý a komplexní proces, který probíhá ve třech etapách. Mravní vědomí má za cíl utvářet představy o žádoucích vlastnostech. Mravní přesvědčení obohacuje mravní vědomí morálními city, pomocí citového prožitku vychovávaný zjišťuje, že dodržování určitých norem je potřebné nejen vychovávanému, ale i celé společnosti. A v neposlední řadě mravní jednání vede k umu, aby si vychovávaní měli možnost vytvořit takové jednání a chování, jaké odpovídá společenským normám a požadavkům. Metody mravní výchovy dělíme na přímé (direktivní) a nepřímé (indirektivní), které se vzájemně prolínají. Pedagogové by měli ve sporných morálních situacích (náboženství, pohlavní záležitosti, ekologické záležitosti) zaujímat zdrženlivé stanovisko, respektovat morální přesvědčení žáků i jejich rodičů, neodcizovat žáky morálním hodnotám kruhů, ve kterých žijí, pokud tyto normy nejsou v rozporu s platným právním řádem. V rámci mravní výchovy je výchovná činnost zaměřena na dodržování základních prvků slušného stolování, neplýtvání s jídlem, dodržování pitného režimu. Vychovatelé společně s dětmi jí a snaží se jim jejich nedostatky v rámci stolování vysvětlit. Vychovatelé vedou děti k slušnému vystupování v rámci dětského domova, ve škole i na veřejnosti.

1.2.3 Estetická výchova

Pro vývoj všestranně rozvinuté osobnosti má estetická výchova velký význam. Promítá se téměř ve všech činnostech dítěte. Učí děti poznávat krásu přírody, pečovat o životní prostředí a esteticky vnímat krásu ve všech věcech denní potřeby. Cíli estetické výchovy jsou zejména rozvíjet citu pro krásu, který je základní cestou jak kultivovat lidské emoce. Děti, kterým čteme, s kterými zpíváme, hrajeme pohybové hry, kreslíme, společně něco vyrábíme, automaticky vnímají krásno, ale zároveň si osvojují i pěkné lidské vztahy s vrstevníky i s dospělými. Pochopení krásy přírody v nejrůznější denní i večerní době i v nejrůznějších podobách navozuje pozdější pochopení nutnosti

ochrany přírody a ekologie. Estetická výchova rozvíjí manuální dovednosti, samostatnou tvořivost, dovednost komunikovat a také rozvíjí schopnost nonverbální komunikace. Pomáhá utvářet prostorovou představivost, trpělivost, utváření vkusu, rozvoj fantazie, rozvoj a uplatnění vlastního vnímání, cítění, myšlení, prožívání, představivosti, fantazie, intuice a harmonizace emocionální a racionální složky osobnosti, hudební a dramatické cítění. Při jednotlivých činnostech musí být brán zřetel na věk a individuální schopnosti jedince. To znamená, že činnosti musí být vybírány podle vývojových odlišností různých věkových období. Naplnění potřeb rozvoje estetické výchovy u dětí je pomocí forem výtvarné a pracovní výchovy, prostřednictvím kterých u dětí rozvíjíme estetické cítění světa, fantazii, tvořivost, manuální zručnost, soustředění, individuální výtvarný projev. Tyto činnosti prohlubují dětský talent a vzbuzují zájem. Do činností je zahrnuta také hudební a pohybová výchova, která rozvíjí hudební sluch, správnou výslovnost, smysl pro rytmus, intonaci. Vhodné je i zapojení dramatické výchovy, jejímž cílem je kultivovat řečový a pohybový projev dítěte, děti se učí hledat řešení různých situací, rozvíjet fantazii, představivost, sebedůvěru a vyrovnanost.

1.2.4 Sebeobslužná činnost

Nejdůležitějším a základním cílem práce vychovatele je svědomitě, dlouhodobě připravovat děti pro další samostatný a plnohodnotný samostatný život. Z takto obecně formulovaného základního výchovného cíle jsou dále stanoveny jednotlivé dílčí výchovné cíle a metody. Ty jsou rozepisovány v celoročním plánu dětského domova a v programech rozvoje dětí a dále v týdenních plánech jednotlivých rodinných skupin. Patří mezi ně výchova ke zdravému životnímu stylu, výchova k odpovědnosti za své zdraví, posilování komunikačních dovedností jako zásad sociálních dovedností, zvyšování sociálních kompetencí – rozvíjení sociální orientace a dovednosti a výchova k odstraňování nedostatků v psychické regulaci chování. Sebeobsluha zahrnuje rozvoj schopností a samostatnost, mezi nejzákladnější patří péče o osobní čistotu, udržování hygienických návyků, vkusného a účelného oblékání a další základní prvky, které se děti učí od nejtělejšího věku. Dalším důležitým faktorem je i péče o čistotu prostředí, v kterém děti žijí. Výchovná činnost na rodinné skupině se tedy zaměřuje na praktickou

pomoc dětem v rámci těchto činností. Společně se děti učí například srovnat si oblečení, všet prádlo, zametat. Snahou vychovatelů je především individuální působení na jednotlivé děti, zejména v oblastech sociálních dovedností, školní přípravy a nápravy různých poruch a defektů, které naše děti mají. V rámci těchto činností je motivujícím faktorem především praktická ukázka a výrazná pochvala za zvládnání jednotlivých činností.

1.2.5 Tělesná, dopravní, branná výchova, ozdravná opatření

Úkolem těchto výchov je přispívat svými specifickými prostředky k rozvoji osobnosti každého dítěte v rámci jeho možností, zejména zajištěním optimálního tělesného a pohybového rozvoje. Vede děti ke kladnému vztahu k pohybovým aktivitám, průběžně je seznamuje s dodržováním základních zásad bezpečnosti při pohybových činnostech a učí je osvojovat si základní hygienické návyky při tělesných aktivitách. Veškeré tyto aktivity vedou k všestrannému rozvoji dětí, nejen ke zvýšení jejich fyzických schopností a dovedností, ale i k posílení jejich charakterových vlastností (zodpovědnost, spolupráce, vytrvalost, odvaha, schopnost respektovat pokyny, umět se podřídit kolektivu). Tělesná výchova pěstuje u dětí kladný vztah ke sportu a pohybu vůbec a přispívá k tomu, aby se sport stal součástí jejich zdravého životního stylu. Vhodně zvolenými činnostmi se má u dětí překonávat nechuť k pohybu a vypěstovat u nich relativně trvalý pozitivní vztah k tělesné aktivitě, rozvíjet pohybové schopnosti a dovednosti, odstraňovat poruchy hybnosti a motorické zlovyky, upevňovat charakterové vlastnosti, prohlubovat sociální vztahy. Dalšími aspekty je, aby děti získaly návyky správného držení těla a dodržovaly jednání fair play. Při pohybových činnostech také současně získávaly normy a dodržování pravidel her, spolupráci, taktiku. Různá kondiční cvičení k rozvoji a zvýšení pohybových schopností dětí zvyšují jejich obratnost, vytrvalost, rychlost a pohyblivost. Důležitým faktorem je vštěpovat dětem radostný pocit z pohybu v návaznosti na rozvíjení sociálních vztahů a rolí. Rozšiřováním pohybových dovedností je dán také základ pro vytváření pracovních návyků a rozšiřování okruhů vědomostí z oblasti tělesné kultury, zdravotní výchovy, dopravní výchovy. Mimo těchto úkolů přispívá tělesná výchova i k upevnění zdraví dětí. Rozumíme tím nejen zdraví fyzické, ale i zdraví duševní. Zvyšování psychické

a fyzické odolnosti dětí vůči vnějším i vnitřním vlivům, čímž dochází i ke zkvalitňování činnosti centrální nervové soustavy, činnosti vnitřních orgánů, zejména dýchacích soustav. Tyto výchovy vedou děti k používání základních pojmů z oblasti tělesné výchovy a sportu. V rámci výchovné činnosti se na rodinné skupině v této oblasti zaměřují na aktivní pohyb, který je pro děti prospěšný nejen po stránce zdravotní, ale také zmírňuje jejich neklid. Děti se učí vzájemné toleranci a respektu, vychovatelé podporují jejich zájem a o veškeré pohybové aktivity.

1.2.6 Pracovní výchova

Pracovní výchova je jednou ze stěžejních oblastí, zahrnuje široké spektrum nejen manuálních činností, ale i činností, které vedou k rozvíjení základních pracovních dovedností a návyků v různých oblastech lidské činnosti. Zaměřuje se a systematicky ovlivňuje rozvíjení komunikačních, motorických a tvořivých schopností, zmírňuje motorické poruchy, stimuluje řeč i myšlení. Vede děti k pozitivnímu vztahu k práci.

Děti se učí pracovat samostatně i v týmu, vážit si práce své i druhých. Seznamují se s různými materiály, s funkcí a užíváním vhodných pomůcek a náradí, získávají pozitivní vztah k ochraně přírody a ekologii vůbec. Také se učí pracovat s přírodními materiály, barvami, textilem, papírem, kartonem a podobně. Pracovní výchova vede k získávání pozitivního vztahu k práci a odpovědného postoje k vlastní činnosti a její kvalitě. Rozvíjí manuální zručnost dětí, vede je k potřebné sebedůvěře a připravuje děti k volbě budoucího povolání. Filozofií dětského domova je rozvíjet samostatné a zdravě sebedůvědomé děti cestou přirozené výchovy. Chceme vytvářet stimulující prostředí, které vychází z individuálních potřeb dětí, jejich rozvojových předpokladů a s optimálně stanoveným programem. Naším cílem je přispívat k všestrannému rozvíjení osobnosti dítěte. Stavíme do středu dítě s jeho přirozenými potřebami a jeho postupně se rozšiřující komunikaci se světem. Mezi cíle pracovní výchovy neodmyslitelně patří vedení dětí k samostatné práci na základě respektování názorů každého a současně upevňování sebedůvěry. Dalším důležitým cílem je vézt děti ke spolupráci, vzájemné pomoci a schopnosti pracovat ve dvojici i ve skupině a také vést děti k respektu a oceňování práci druhých. Na základě praktických činností se děti seznamují s vhodnými pracovními nástroji a materiály, což u nich rozvíjí tvořivost a vede je

k uplatňování vlastních nápadů, neboť je jim dán dostatečný prostor pro jejich vlastní projev. Výchovnými úkoly je v rámci pracovní výchovy vést děti k dodržování obecných pravidel bezpečnosti a hygieny včetně používání ochranných pracovních prostředků, zohledňovat rozdíly v pracovním tempu jednotlivých dětí a podle potřeby jim v činnostech pomáhat. Naučit děti pracovat podle návodu nebo předem stanoveného postupu a umožňovat jim hledat vlastní postup. Současně je v rámci činností snahou vytvářet u dětí pozitivní vztah k práci a vést je k odpovědnosti za kvalitu svých i společných výsledků práce. V rámci pracovní výchovy je výchovná činnost na rodinné skupině zaměřena na praktické činnosti, které děti moc nebaví, ale je nutné, aby pochopily, že práce je nedílnou součástí života všech lidí i dětí. Vychovatelé pracují společně s dětmi, snaží se jim být dobrým příkladem. Podporují jejich snahu o pomoc při práci druhým a patřičně ji oceňují. Při práci je kladen důraz na dodržování bezpečnosti při práci.

Popis jednotlivých druhů výchov a aktivit vedoucích k jejich plnění je dalším naplněním reálných povinností v rámci celoživotního vzdělávání, s kterými úzce souvisí charakterové vlastnosti vychovatele. Přehled výchovných činností vztahující se k jednotlivým druhům výchov jasně ukazují na to, že vychovatelé musí být všestranní, zdravotně i sportovně zdatní a nesmí jim chybět smysl pro kreativitu a estetičnost.

1.3 Pedagog v dětském domově

„Osobnost funguje jako integrovaný celek, který je individuálně typický a ve svých charakteristických rysech i relativně stabilní.“⁶

Doposud neexistuje platná definice osobnosti vychovatele, je to právě „osobnost“, která předurčuje jednotlivce k výkonu profese vychovatele. Je několik aspektů, které tvoří osobnost člověka, na jejichž základě lze přiblížit osobnost vychovatele.

⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Úvod do psychologie*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2002, s. 5
ISBN 80-246-0015-3.

Vlastnosti a dovednosti jsou nerozšířenějšími skupinami, které tvoří osobnost vychovatele společně s hodnotovou orientací, která v souladu s odpovídajícím vzděláním tvoří potřebný integrovaný celek odpovídající potřebám výchovné práce s dětmi. Každý vychovatel je držitelem mnoha vlastností a dovedností, bez kterých nelze profesi vychovatele vykonávat a předávat dětem potřebné informace a předávat zkušenosti, postoje a současně děti motivovat k potřebě poznání, vzdělávání a uvědomění si vlastní identity v návaznosti na proces socializace, který nás v podstatě provází od dětství po celý zbytek života. Každá životní etapa nese nové zkušenosti, na jejichž základě se osobnost neustále dotváří a formuje. Jednou z nejdůležitějších vlastností je empatie, která je v souladu s důvěrou v pedagoga neodmyslitelnými schopnostmi, na jejichž základě lze předávat dětem základní prvky a vzorce chování, které jsou stavebními kameny v procesu jejich socializace.

„Socializace (socialization) postupné začleňování jedince do společnosti prostřednictvím nápodoby a identifikace, zprvu v nukleární rodině, dále v malých sociálních skupinách, jako je školní třída, zájmový klub, sportovní družstvo, až po zapojení se do nejširších celospolečenských vztahů, součástí socializace je přijetí základních etických a právních norem dané společnosti.“⁷

Z výše uvedené citace je patrné, že vychovatelé v dětských domovech současně naplňují hned několik aspektů v rámci socializačního procesu dětí. Je to nejen funkce nukleární rodiny, kterou zastupují, ale také funkce zájmových činností i zapojení do celospolečenských vztahů o které usilují, a v neposlední řadě jsou to právě vychovatelé, kteří dětem vštěpují základy etických i právních norem. Celoživotní vzdělávání pedagogů v dětských domovech je nezastupitelné a s ohledem na aktuální potřeby dětí nevyhnutelné.

V návaznosti na pracovní náplň pedagoga - vychovatele v kontextu s potřebami rozvoje dětí a současně osobnost vychovatele je nutno upozornit na nejvýznamnější vlastnosti a dovednosti vychovatele. Patří mezi ně především empatie, která je nezbytná

⁷HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. 6. HARTL, P., HARTLOVÁ, H., *Velký psychologický slovník*. 4. vyd., Praha: Portál, 2010, s. 548 ISBN 978-80-7367-686-5.

k dobrému psychickému stavu dětí. Ve většině případů v biologické rodině o tuto vlastnost ve vztahu rodič – dítě velmi ochuzeny. Schopnost vcítit se do pocitů dítěte je velmi výrazná ve vztahu budování pocitu bezpečí a důvěry, o kterou vychovatelé u dětí usilují. Dalším faktorem je profesní etika, která je nepsaným pravidlem, ale s ohledem na sociální vývoj je její začlenění ve vztahu k dětem a jejich biologickým rodinám velmi důležité. V současnosti je pobyt dětí v dětském domově chápán jako poskytovaná služba a tudíž je nutné jednat s rodiči dětí jako s rovnocenným partnerem, který má právo podílet se na výchově dětí i přesto, že bylo dítě umístěno třeba z důvodu jejich nepéče.

1.3.1 Etický kodex pedagogického personálu

Etický kodex není obecně závazným právním předpisem, ale je souborem pravidel doplňujících zákonné a jiné právní předpisy. Jeho význam spočívá především v tom, že jasně říká, na jakých hodnotách a mezilidských vztazích jednotlivá zařízení staví a jaká je jejich vize do budoucna. Ve většině těchto dokumentů jsou stanoveny etické zásady vůči dětem, rodičům a veřejnosti. Současně bývají vyjádřeny postoje pedagogických pracovníků k této profesi, která je považována především jako poslání.

1.4 Vzdělávání a kvalifikace pedagogů

„Kvalifikaci pracovníka již nepředstavuje jednorázově dokončené formální vzdělání. Péče o její udržení je celoživotní aktivitou, tedy procesem učení, neboť ani zaměstnání u jedné organizace není navždy zaručeno. Uplatnění kvalifikace a dalších znalostí a zkušeností, resp. schopností či obecných a specifických kompetencí, do značné míry záleží také na kvalitě personální práce firmy (řízení kariéry a individuální plány rozvoje, respektive systém podnikového vzdělávání a další rozvojové programy). Požadavky na kvalifikaci se liší také podle toho, co konkrétně tvoří pracovní náplň.“⁸

⁸ VETEŠKA, Jaroslav a TURECKIOVÁ, Michaela. *Kompetence ve vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008, s. 77 ISBN 978-802-4717-708.

Vzdělávání pedagogů je velice důležité nejen po stránce odborné, ale také po stránce aktuálního všeobecného přehledu. Současná společenská situace přináší mnoho poznatků vztahujících se k aktuálním problémům, na které musí vychovatelé reagovat, neboť ovlivňují vývoj dětí. Nástrahy v současnosti působí na vývoj dětí velmi negativně a je proto nutné, aby vychovatel uměl adekvátně reagovat a byl schopen dětem veškerá negativa vysvětlit a předcházet tím jejich ohrožení. Jen vzdělaný a vzdělávající se pedagog je kvalifikovaný a může dětem poskytnout zajistit všestranný rozvoj jejich osobnosti. Velký problém je dlouholetá feminizace v rámci dané profese, čímž prochází školství jako celek mnoho desetiletí a vzhledem k systému odměňování bude mít s největší pravděpodobností setrvalý stav. V současnosti upravuje kvalifikaci vychovatelů zákon 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících.

1.4.1 Historie vzdělávání pedagogů v České republice

Podle dostupných informací v 50. až 70. letech minulého století vychovatelé pro dětské domovy neměli téměř žádnou možnost vzdělávání vzhledem ke své specializaci. Obory nabízené středním školstvím byly určeny pro domovy mládeže a mateřské školy. V návaznosti na tyto omezené možnosti ani žádná vysoká škola neposkytovala studium, které by bylo speciálně zaměřeno na vychovatele v ústavní výchově. Pokud historie hovoří o vzdělávání pedagogů, tak velmi často používá termín učitel, neboť profese vychovatel byla v rámci vzdělávání opomíjena až do 80. let minulého století. Před tímto obdobím nebyly požadavky na vzdělávání jasně definovány a tuto profesi zastávaly většinou ženy bez pedagogického vzdělání. Možnosti studia vychovatelství nebyly v rámci vysokoškolského studia téměř žádné a výrazné změny proběhly až v roce 1945, kdy bylo zavedeno vzdělávání učitelů a společně s tímto výrazným mezníkem vznikly instituce pro další vzdělávání učitelů.

„Učíci se a vzdělávaný dospělý dlouhou dobu nebyl předmětem zájmu vědy a výzkumu. Situace se začala měnit až v 2. polovině 20. století. Důvody byly komplexní: demokratizace společnosti a vzdělávání, vědecký a technický pokrok, počínající globalizace a nové kvalifikační nároky. Vzdělávání dospělých přestávalo být

uspokojování individuálních vzdělávacích potřeb a začalo se měnit v investici zaručující osobnostní, společenskou a ekonomickou prosperitou. V této době se začíná také prosazovat vědní obor zaměřený na učení se a vzdělávání dospělých – andragogika.“⁹

1.4.2 Minimální rozsah vzdělání pedagogů

V rámci zákona č. 563/2004 jsou hlavní změny právě v oblasti požadavků na získání odborné kvalifikace pedagogických pracovníků § 16 vychovatel. Je jasně stanoveno, jakým způsobem lze získat odbornou kvalifikaci pro výkon profese vychovatele.

(I) Vychovatel získává odbornou kvalifikaci

a) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd,

b) vysokoškolským vzděláním podle § 7 až 10, 12 a 14,

c) vysokoškolským vzděláním získaným ukončením jiného akreditovaného studijního programu než podle písmen a) a b) a

1. vzděláním v programu celoživotního vzdělávání v oblasti pedagogických věd uskutečňovaném vysokou školou, nebo

2. studiem pedagogiky,

d) vyšším odborným vzděláním získaným ukončením akreditovaného vzdělávacího programu vyšší odborné školy v oboru vzdělání zaměřeném na vychovatelství nebo na pedagogiku volného času nebo na speciální pedagogiku nebo na sociální pedagogiku,

e) vyšším odborným vzděláním získaným ukončením jiného akreditovaného vzdělávacího programu než podle písmene d) a

1. vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na vychovatelství nebo sociální pedagogiku nebo pedagogiku volného času nebo na přípravu učitelů základní školy nebo střední školy, nebo

2. studiem pedagogiky,

⁹ *Pedagogická encyklopedie*. Editor Jan Průcha. Praha: Portál, 2009, s. 691
ISBN 978-80-7367-546-2

f) středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením vzdělávacího programu střední školy v oboru vzdělání zaměřeném na přípravu vychovatelů nebo pedagogů volného času,

g) středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání v oboru vzdělání zaměřeném na přípravu učitelů předškolního vzdělávání a vykonáním jednotlivé zkoušky, která svým obsahem a formou odpovídá zkoušce profilové části maturitní zkoušky z předmětu zaměřeného na vychovatelství, nebo

h) středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením jiného vzdělávacího programu středního vzdělávání než podle písmene f) a g) a vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na vychovatelství nebo sociální pedagogiku nebo pedagogiku volného času nebo přípravu učitelů základní školy nebo střední školy.

(2) Vychovatel, který vykonává přímou pedagogickou činnost ve školském výchovném a ubytovacím zařízení nebo v jeho oddělení zřízeném pro děti a žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, ve školském zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy, nebo ve středisku výchovné péče, získává odbornou kvalifikaci

a) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na speciální pedagogiku nebo sociální pedagogiku,

b) vyšším odborným vzděláním získaným ukončením akreditovaného vzdělávacího programu vyšší odborné školy v oboru vzdělání zaměřeném na speciální pedagogiku, nebo

c) vzděláním stanoveným pro vychovatele podle odstavce 1 a vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na speciální pedagogiku.¹⁰

V těchto částech zákona jsou jasně stanoveny základní podmínky vzdělání uchazeče o pracovní pozici vychovatele v dětském domově a jeho následném vzdělávání. Zákon jasně stanoví minimální rozsah vzdělání, které opravňuje k výkonu této profese. Tyto požadavky jsou opodstatněné a nelze je žádným způsobem obcházet.

¹⁰ Zákon o pedagogických pracovnících. *Zákony online* [online]. 2005-2014 [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: <http://zakony-online.cz/?s163&q163=all>

Počínaje 1. lednem 2015 jsou pedagogové v dětských domovech, kteří si nedoplnili vzdělání, nekvalifikovaní, a tudíž s nimi ředitel zařízení může okamžitě rozvázat pracovní poměr bez náhrady mzdy či odstupného. V zařízeních nyní pracuje minimum nekvalifikovaných pedagogů, kteří sice mají dostatek praktických zkušeností, ale s ohledem na aktuální potřeby dětí je styl jejich výchovy poněkud zastaralý a v mnohých případech velmi direktivní. Pokud tito pedagogové nezahájí studium do konce letošního roku, tak musí zařízení opustit. Někteří studium nezahájili, neboť postupně odcházejí do starobního důchodu a nahrazují je lidé s dostatečnou kvalifikací odpovídající zákonům a především požadavkům dnešní doby.

1.4.3 Celoživotní vzdělávání pedagogů

Zákon č. 563/2004 Sb. v paragrafu 24 jasně stanoví povinnost dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, která jim vzniká během výkonu pedagogické činnosti. Jsou dány podmínky na obnovu dalšího vzdělávání, jeho udržování a případné doplňování. Pedagogičtí pracovníci se vzdělávají v souladu s plánem, který organizuje vedení zařízení. V rámci tohoto plánu je nutno přihlížet ke konkrétním potřebám jednotlivých pracovníků a současně možnostem a potřebám zařízení. Další vzdělávání může probíhat na vysokých školách nebo v zařízeních pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, pokud mají tyto organizace akreditaci uděleno ministerstvem školství. Po absolvování dalšího vzdělávání je pracovníkům vydáváno osvědčení, které potvrzuje průkazným způsobem rozsah, zaměření a samotnou organizaci, která další vzdělávání zajišťovala. Mezi jednu z forem celoživotního vzdělávání patří samostudium.

Zákon jasně definuje, že pedagogický pracovník – vychovatel má s ohledem na svoji profesi celoživotní vzdělávání jako součást svých pracovních povinností. Každý jednatel svoji povinnost vnímá sobě přijatelným způsobem, jinak ji akceptuje a plní. Zákon nehovoří o jasné koncepci celoživotního vzdělávání a dává tím dostatečný prostor řediteli zařízení, aby pro své podřízené zvolil nejvhodnější variantu a motivoval je k jejímu plnění. V rámci zákona jsou uvedeny veškeré možnosti, jakými lze tyto povinnosti celoživotního vzdělávání plnit.

„Výukové programy neprobíhají v inertním prázdnu. Mají svůj kontext, který tvoří obecný stav lidské společnosti a různých jejích částí, obecný stav podnikání, firem a institucí (a jejich vztah ke vzdělávání) a konečně i jednotliví lidé, kteří přicházejí se vzděláváním do kontaktu – jejich motivy a postoje a to, zda a do jaké míry cítí osobní odpovědnost za vlastní rozvoj a vzdělávání).“¹¹

Odborné vzdělávání tvoří základní předpoklad osobního a společenského úspěchu. V současnosti se neustále zvyšuje počet účastníků, kteří do různých forem odborného vzdělávání vkládají potřebné prostředky a využívají jeho rozšiřujících se možností.¹²

Může se jednat o formu institucionální nebo neinstitutonální. Obě varianty jsou možné, ale forma institucionální je jistě přípustnější a především účinnější, neboť na různých seminářích, kurzech, školeních, supervizích či mítincích si lze předávat informace s kolegy v rámci oboru a tím si zvyšovat svůj přehled o praktických poznatcích. V rámci jednotlivých krajů není nabídka těchto kurzů diametrálně odlišná a v návaznosti na financování vzdělávacích programů v rámci Evropské unie je i poměrně rozšířená. Bohužel je stále velké množství těchto kurzů zaměřeno na učitelské profese i přesto, že vychovatelé v zařízeních pro výkon ústavní péče, mají mezi pedagogy patřičné zastoupení.

V rámci Libereckého kraje je nabídka kurzů Centra vzdělanosti Libereckého kraje (dále jen CVLK)¹³, která je krajskou příspěvkovou organizací působící od 1. ledna roku 2005 a poskytuje v současnosti čtyři typy kurzů. Vzdělávání pedagogů, kvalifikační kurzy, rekvalifikační a zájmové kurzy. Posláním této organizace je vytváření nabídek a jejich následná realizace spojená s koordinací celoživotního vzdělávání v rámci celé České republiky. Centrum vzdělanosti Libereckého kraje tvoří 27 místních center, v nichž organizují odbornou i marketingovou podporu tak, aby mohly efektivně působit v jednotlivých částech regionu a zajistit kvalitní služby školám a školským zařízením. Prostřednictvím této organizace jsou vytvářeny informační

¹¹ PLAMÍNEK, Jiří. *Vzdělávání dospělých: průvodce pro lektory, účastníky a zadavatele*. 1. vyd. Praha: Grada, s. 47 ISBN 978-802-4732-350.

¹² BENEŠ, Milan. *Andragogika*. Praha: Grada, 2008, s. 119 ISBN 978-802-4725-802

¹³ Centrum vzdělanosti Libereckého kraje. *Centrum vzdělanosti Libereckého kraje* [online]. 2000-2014 [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: <http://www.cvlk.cz/>

systemy pro účely celoživotního vzdělávání a současně je tím zajišťována zprostředkovatelská činnost v oblasti vzdělávání a poskytované administrativní služby při zpracování projektů a zadávání veřejných zakázek.

Další možností pro vzdělávání pedagogických pracovníků je využití nabídky v rámci Národního institutu pro další vzdělávání, který má i svoji krajskou pobočku v Liberci a každoročně poskytuje programovou nabídku pro další vzdělávání pedagogů včetně možnosti sestavni vzdělávacího programu dle potřeb konkrétního zařízení. Vzdělávací programy na objednávku lze koncipovat dle aktuálních potřeb a požadavků daného zařízení.

Dále jsou tu neziskové organizace, občanská sdružení a obecně prospěšné společnosti, které pořádají výukové programy ve většině případů v rámci získaných dotačních programů na podporu vzdělanosti. Tyto programy jsou do určité míry odpovídající potřebám, ale nikdy nemohou nahradit vysokoškolské studium, které poskytne absolventům komplexní přehled a ucelenou znalost dané problematiky. V souvislosti s výkonem profese vychovatele v dětském domově jsou to především veškeré pedagogické obory, psychologie, sociální a speciální pedagogika. Zmiňované obory lze studovat na vysokých školách, které už několik let poskytují možnost studia i na svých centrech celoživotního vzdělávání, které jsou v rámci kateder příslušné fakulty.

1.4.4 Současné možnosti kvalifikace pedagogů v dětském domově

Jak již bylo uvedeno, tak nabídka studia vedoucího k získání kvalifikace je pestrá a je v podstatě volbou jednotlivce. Může se jednat o studium vychovatelství, speciální nebo sociální pedagogiky, dále obory psychologie či sociologie. Každá z univerzit zveřejňuje v rámci daných studijních programů jednotlivé předměty a profily absolventů, které se liší s ohledem na vyučované předměty a zaměření. Absolventi mají možnost následného výkonu profese například v rámci sociálních služeb, výchovy v různých typech zařízení pro děti a mládež, vězeňství, státní správy a další. Dalším důležitým faktorem při následném výběru je také forma studia. S ohledem na to, že je

nutné uspořádat pracovní, rodinné a studijní povinnosti, je velmi rozšířená forma kombinovaného studia, která je časově méně náročná. Povinnost vzdělávat se na druhé straně naráží na reálné možnosti daného zařízení a nerušené zajištění chodu zařízení. Pedagogičtí pracovníci mají mít dle zákona č. 563/2004 Sb. v průběhu jednoho roku dvanáct dní volna v rámci samostudia, ale zákon žádným způsobem neřeší právě zmíněné možnosti jednotlivých zařízení. Pokud se jedná o zařízení s nepřetržitým provozem, což dětské domovy jsou, tak je to pro zařízení další finanční zátěž, neboť studující zaměstnanci musí někdo zastoupit. Pozice ředitele je v těchto případech velmi náročná. Organizačně zvládnout splnění požadavků zákona a mít přitom na paměti především harmonický chod zařízení a nepřetržitou péči o děti. Ředitelé zařízení musí prokazovat velmi dobré manažerské schopnosti a dovednosti. V neposlední řadě se jedná především o spolupráci celého kolektivu pracovníků.

Současné možnosti získání plné odborné kvalifikace jsou univerzitami poskytovány v dostatečné míře, je zcela na zvážení a rozhodnutí uchazeče, jakou univerzitu si vybere s ohledem na vzdálenost, poskytovanou nabídku studia a především na své finanční možnosti, protože se může jednat jak o univerzitu státního či soukromého charakteru.

1.4.5 Přehled studijních programů a jejich forem pro pedagogy

Následující přehled, který je pro přehlednost zpracován ve formě tabulek, poskytuje základní přehled možností nabídek uvedených univerzit a jejich center celoživotního vzdělávání.

Vysvětlivky k tabulkám:

X je značkou: Univerzita nebo Centrum celoživotního vzdělávání daný program poskytuje.

O je značkou: Univerzita nebo Centrum celoživotního vzdělávání daný program neposkytuje.

Technická univerzita v Liberci

Tabulka 1 Studijní programy Technické univerzity

Program v bakalářském studiu	Forma prezenční	Forma kombinovaná	Návaznost v magisterském studiu
Speciální pedagogika předškolního věku	X	X	X
Speciální pedagogika pro vychovatele	X	X	X
Sociální pedagogika	O	O	O
Sociální práce a penitenciární péče	X	X	X
Vychovatelství	O	O	O
Pedagogika volného času	X	X	O

Zdroj:¹⁴

Mezi nabídky univerzity patří i obory, které nejsou zákonem definovány, jako přípustná kvalifikace pro pedagogy v dětských domovech, ale pokud jejich absolvent měl zájem vykonávat profesi vychovatele v dětském domově, tak má možnost požadovanou kvalifikaci doplnit kurzy, které poskytuje univerzita prostřednictvím katedry sociálních studií a speciální pedagogiky. V rámci regionu je Technická univerzita v Liberci (dále jen TUL) nejbližší.

Tabulka 2 Programy celoživotního vzdělávání TUL

Název kurzu	Rozsah studia	Cena za semestr
Speciální pedagogika	3 semestry	5500,-
Pedagogické studium ke splnění kvalifikačních předpokladů	3 semestry	5500,-
Sociální práce – navazující program	2 semestry	60 000,-
Speciální pedagogika – navazující program	2 semestry	60 000,-

Zdroj:¹⁵

¹⁴ Technická univerzita Liberec: Studijní programy. *Uchazeč* [online]. 2014 [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: <http://www.fp.tul.cz/uchazec/studijni-programy>

¹⁵ Technická univerzita Liberec: Studijní programy. *Programy celoživotního vzdělávání* [online]. 2014 [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: <http://www.tul.cz/>

V rámci splnění minimální kvalifikace poskytuje univerzita oba potřebné kurzy, které lze studovat souběžně. Navazující programy jsou pro uchazeče, kteří nebyli přijati na řádné studium z kapacitních důvodů a již absolvovali bakalářský program se shodným rozsahem studia. Studium je dvou semestrové a je ukončeno složením závěrečné zkoušky. Studující obdrží osvědčení o absolvování programu celoživotním vzdělávání. Absolvent se může rozhodnout, zda bude mít zájem pokračovat v magisterském studijním programu, kdy mu bude prominuta přijímací zkouška a budou mu uznány všechny splněné zkoušky v dosavadním programu.

Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem

Tabulka 3 Studijní programy Univerzity Jana Evangelisty Purkyně

Program v bakalářském studiu	Forma prezenční	Forma kombinovaná	Návaznost v magisterském studiu
Speciální pedagogika Bc.	X	X	X
Sociální pedagogika	X	O	O
Sociálně pedagogická asistence	X	X	O
Vychovatelství	O	O	X
Pedagogika volného času	X	X	O

Zdroj ¹⁶

Univerzita Jana Evangelisty Purkyně (dále jen UJEP) nabízí program Speciální pedagogika, který zajistí uchazečům plnou kvalifikaci dle zákona.

¹⁶ *Studijní programy* [online]. [cit. 2014-02-22]. Dostupné z: http://www.pf.ujep.cz/files/prijimacky/prijimaci_rizeni_1415.pdf

Centrum celoživotního vzdělávání

Tabulka 4 Programy centra celoživotního vzdělávání UJEP

Název kurzu	Rozsah studia	Cena za semestr
Speciální pedagogika pro pedagogy speciálních zařízení	2 semestry	6000,- až 9500,-
Doplňkové pedagogické studium	3 semestry	4900,- až 6000,-
Sociální pedagogika	4 semestry	8900,-
Sociálně pedagogická asistence	4 semestry	7500,-
Asistent pedagoga se zaměřením na předškolní vzdělávání	4 semestry	9500,-

Zdroj ¹⁷

V rámci splnění minimální kvalifikace poskytuje i tato univerzita oba potřebné kurzy, které lze studovat souběžně. Poslední tři uvedené programy jsou realizovány v souladu s novelou vysokoškolského zákona, který umožňuje souběh studijních programů, což znamená, že po úspěšném absolvování získá student osvědčení o absolvování celoživotního vzdělávání v rámci odborného zaměření a po splnění stanovených podmínek lze vstoupit do stejnojmenného studijního programu a ukončit ho dosažením bakalářského titulu.

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Tabulka 5 Studijní programy Jihočeské univerzity

Program v bakalářském studiu	Forma prezenční	Forma kombinovaná	Návaznost v magisterském studiu
Speciální pedagogika	O	O	O
Sociální pedagogika	O	X	O
Vychovatelství	O	O	O
Pedagogika volného času	O	O	X
Psychologie	X	O	X

Zdroj ¹⁸

¹⁷ Programy celoživotního vzdělávání. *Pedagogická fakulta univerzity Jana Evangelisty Purkyně: Programy a kurzy* [online]. 2011 [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: http://www.pf.ujep.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=2979&Itemid=920

Jihočeská univerzita poskytuje pouze jeden studijní bakalářský program, který je vhodný k splnění plné kvalifikace pro vychovatele. Ostatní pestrá nabídka obsahuje mnoho možností v rámci programů Učitelství. Tato univerzita neposkytuje programy v rámci centra celoživotního vzdělávání.

V rámci svého centra celoživotního vzdělávání nabízí dva programy úvod do pedagogiky volného času a Úvod do magisterského studia pedagogiky volného času. Je to možnost pro účastníky, kteří nebyli přijati do řádného bakalářského nebo magisterského studia je zpoplatněn v rozmezí 25 000,- až 27 000,- za semestr dle termínu úhrady.¹⁹

Univerzita Hradec Králové

Tabulka 6 Studijní programy Univerzity Hradec Králové

Program v bakalářském studiu	Forma prezenční	Forma kombinovaná	Návaznost v magisterském studiu
Sociální patologie a prevence	O	X	O
Speciálně pedagogická péče o osoby s poruchami komunikace	X	X	X
Sociální pedagogika se zaměřením na etopedii	O	X	X
Výchovná práce ve speciálních zařízeních - vychovatelství	X	X	O
Pedagogika volného času se zaměřením na tělesnou výchovu a sport	X	O	O

Zdroj:²⁰

Univerzita Hradec Králové (dále jen UHK) nabízí program Speciální pedagogika, který zajistí uchazečům plnou kvalifikaci dle zákona. A také poskytuje možnost magisterského studia v rámci specializace v pedagogice, kterým je Sociální pedagogika

¹⁸ Pedagogická fakulta Jihočeská univerzita: uchazečům o studium. *Studium* [online]. 2014 [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: <http://www.pf.jcu.cz/>

¹⁹ Pedagogická fakulta Jihočeská univerzita: Celoživotní vzdělávání. *Studijní programy* [online]. 2014 [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: <http://www.pf.jcu.cz/education/programmes/celozivotni.php>

²⁰ Univerzita Hradec Králové: Studijní obory. *Univerzita Hradec Králové* [online]. 2010-2014 [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: <https://www.uhk.cz/cs-cz/studium/studijni-obory/standardni-studium/zakladni-informace/Stranky/default.aspx>

Tabulka 7 Programy centra celoživotního vzdělávání UHK

Název kurzu	Rozsah studia	Cena za semestr
Speciální pedagogika	4 semestry	6000,-
Speciální pedagogika pro vychovatele, učitele odborného výcviku a praktického vyučování	4 semestry	6000,-
Speciální pedagogika – logopedie	4 semestry	6875,-
Vychovatel	2 semestry	7350,-
Pedagog volného času	2 semestry	7000,-

Zdroj²¹

Centrum celoživotního vzdělávání poskytuje výrazné slevy při kombinaci několika kurzů současně. Program Speciální pedagogika je určen pro učitelské profese a Speciální pedagogika pro vychovatele, učitele odborného výcviku a praktického vyučování je splněním kvalifikace.

Univerzita Jana Amose Komenského Praha

Tabulka 8 Studijní programy Univerzity Jana Amose Komenského

Program v bakalářském studiu	Forma prezenční	Forma kombinovaná	Návaznost v magisterském studiu
Speciální pedagogika - vychovatelství	X	X	X
Speciální pedagogika – učitelství	O	O	X
Speciální pedagogika	O	O	X
Vzdělávání dospělých	X	X	O
Andragogika	O	O	X

Zdroj²²

²¹ Univerzita Hradec Králové: Institut dalšího vzdělávání. *Univerzita Hradec Králové* [online]. 2010-2014 [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: <https://www.uhk.cz/cs-cz/studium/celozivotni-vzdelavani/institut-dalsiho-vzdelavani-uhk/Stranky/default.aspx>

²² Univerzita Jana Amose Komenského. *Univerzita Jana Amose Komenského: Přijímací řízení* [online]. 2007-2014 [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: <http://www.ujak.cz/studium/pro-zajemce-o-studium/prijimaci-rizeni/>

Obory Andragogika, Speciální pedagogika - učitelství a Speciální pedagogika jsou navazujícími obory a univerzita je nabízí v prezenční i kombinované formě.

Univerzita současně po ukončení oborů nabízí možnost vykonání státní rigorózní zkoušky s výstupním titulem doktor filozofie PhDr. uváděným před jménem.

Vzhledem k tomu, že univerzita Jana Amose Komenského je první a největší soukromou univerzitou, tak je zde hrazené školné ve výši 25 000,- za semestr. Financování je možné prostřednictvím úvěru, který poskytuje za výhodných úrokových podmínek Česká spořitelna a. s. V rámci celoživotního vzdělávání nabízí univerzita program MBA, kvalifikační vzdělávání, rekvalifikační kurzy a zkoušky před autorizovanou osobou.²³

Univerzita Karlova v Praze

Tabulka 9 Studijní programy Univerzity Karlovy

Program v bakalářském studiu	Forma prezenční	Forma kombinovaná	Návaznost v magisterském studiu
Pedagogika předškolního věku	O	O	X
Speciální pedagogika	X	X	X
Psychologie a Speciální pedagogika – učitelství	X	O	O
Psychologie	O	O	X
Vychovatelství	O	X	O

Zdroj:²⁴

Univerzita Karlova (dále jen UK) nabízí doktorské studium Pedagogiky, Speciální pedagogiky a Pedagogické psychologie v prezenční i kombinované formě.

²³ Univerzita Jana Amose Komenského: Celoživotní vzdělávání. *Univerzita Jana Amose Komenského* [online]. 2007-2014 [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: <http://www.ujak.cz/studium/celozivotni-vzdelavani/>

²⁴ Univerzita Karlova: Podmínky přijímacího řízení. *Univerzita Karlova* [online]. 2014 [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/studium/podprij/index.php?do=info&fakulta=11410>

Tabulka 10 Programy centra celoživotního vzdělávání UK

Název kurzu	Rozsah studia	Cena za semestr
Studium v oblasti pedagogických věd	250 hodin	neuvedena
Studium k výkonu specializovaných činností	200 - 250 hodin	neuvedena
Průběžné vzdělávání	4 - 250 hodin	neuvedena

Zdroj²⁵

V rámci celoživotního vzdělávání nabízí univerzita kurzy zaměřené na profesní vzdělávání učitelů a pedagogů v souladu se zákonem o dalším odborném vzdělávání. V rámci programů centra celoživotního vzdělávání zahrnut i program Školní pedagogicko – psychologické služby – vzdělávací program pro učitele metodiky prevence. Tento program je vhodný pro vychovatele, kteří vykonávají v zařízeních metodika prevence sociálně - patologických jevů. Univerzita má 128 akreditovaných kurzů průběžného vzdělávání.

Západočeská univerzita v Plzni

Západočeská Univerzita (dále jen ZČU) poskytuje studijní programy Specializace v pedagogice, ale jedná se pouze jednotlivé výukové předměty se zaměřením na vzdělávání. Dále program Předškolní a mimoškolní pedagogika. Žádný z těchto programů není vhodný pro výkon pozice vychovatele v dětském domově.

Tabulka 11 Programy centra celoživotního vzdělávání ZČU

Název kurzu	Rozsah studia	Cena za semestr
Speciální pedagogika pro MŠ, ZŠ, SŠ a vychovatele	4 -6 semestrů	6000,-
Studium pro výchovné poradce	4 semestry	6000,-
Vychovatelé a pedagogové volného času	4 semestry	8000,-

Zdroj²⁶

²⁵ Univerzita Karlova: Celoživotní vzdělávání. *Univerzita Karlova* [online]. 2014 [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: <http://www.cuni.cz/UK-8.html>

²⁶ Západočeská univerzita v Plzni: pro uchazeče o studium. *Západočeská univerzita v Plzni* [online]. 1991-2013 [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: <http://fpe.zcu.cz/study/applicants/>

Nabídka kurzů je velmi pestrá, ale nelze zde získat minimální kvalifikaci opravňující k výkonu profese vychovatele.

Ostravská univerzita v Ostravě

Tabulka 12 Studijní programy Ostravské univerzity

Program v bakalářském studiu	Forma prezenční	Forma kombinovaná	Návaznost v magisterském studiu
Pedagogika	O	X	X
Andragogika	O	X	X
Sociální pedagogika	O	O	X
Specializace v pedagogice	X	X	X
Speciální pedagogika	X	X	X
Vychovatelství	X	O	X

Zdroj²⁷

V programu Specializace v pedagogice v prezenční i kombinované formě nabízí Ostravská univerzita (dále jen OU) možnost doktorského studia a složení státní rigorózní zkoušky.

Tabulka 13 Programy centra celoživotního vzdělávání OU

Název kurzu	Rozsah studia	Cena za semestr
Studium v oblasti pedagogický věd a studium pedagogiky	4 semestry	6000,-
Studium pro vychovatele a pedagogy volného času	3 semestry	Celé studium 20000,-
Studium speciální pedagogiky pro učitele praktického vyučování, odborného výcviku a vychovatele	2 semestry	6000,-
Specializační studium - Prevence sociálně patologických jevů	3 semestry	Celé studium 20000,-

Zdroj²⁸

²⁷ Pedagogická fakulta Ostravské univerzity: Přijímací řízení. *Ostravská univerzita* [online]. 2006-2014 [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: <http://pdf.osu.cz/index.php?kategorie=89>

²⁸ Pedagogická fakulta Ostravské univerzity: Centrum dalšího vzdělávání. *Ostravská univerzita* [online]. 2006-2014 [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: <http://pdf.osu.cz/kpd/index.php?kategorie=409>

Centrum celoživotního vzdělávání poskytuje možnost získání kvalifikace opravňující k výkonu profese vychovatele v dětském domově.

Univerzita Palackého v Olomouci

Tabulka 14 Studijní programy Univerzity Palackého

Program v bakalářském studiu	Forma prezenční	Forma kombinovaná	Návaznost v magisterském studiu
Speciálně pedagogická andragogika	X	X	X
Speciální pedagogika - dramaterapie	X	X	X
Speciální pedagogika předškolního věku	X	X	X
Speciální pedagogika pro výchovné pracovníky	O	X	X
Vychovatelství	O	X	X

Zdroj:²⁹

Univerzita Palackého je jedna z mála, která nabízí zaměření na dramaterapii.

Tabulka 15 Programy centra celoživotního vzdělávání UP

Název kurzu	Rozsah studia	Cena za semestr
Pedagogické studium pro vychovatele	3 semestry	Celé studium 14810,-
Pedagogické studium pro pedagogy volného času	3 semestry	Celé studium 14810
Asistent pedagoga	2 semestry	Hrazeno z ESF
Speciální pedagogika	5 semestrů	Celé studium 32320,-
Speciální pedagogika pro vychovatele	2 semestry	Celé studium 14240,-

Zdroj:³⁰

Programy jsou vhodné k splnění kvalifikace k výkonu profese vychovatele. Centrum celoživotního vzdělávání nabízí také množství kurzů, které poskytují prohlubování znalostí z oblasti pedagogicky.

²⁹ Pedagogická fakulta Univerzity v Olomouci: Zájemcům o studium. *Univerzita v Olomouci* [online]. 2013 [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: <http://www.pdf.upol.cz/skupiny/zajemcum-o-studium/>

³⁰ Pedagogická fakulta Univerzity v Olomouci: Celoživotní vzdělávání. *Univerzita v Olomouci* [online]. 2013 [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: <http://www.pdf.upol.cz/skupiny/zajemcum-o-studium/celozivotni-vzdelavani/>

Masarykova univerzita v Brně

Tabulka 16 Studijní programy Masarykovy univerzity

Program v bakalářském studiu	Forma prezenční	Forma kombinovaná	Návaznost v magisterském studiu
Pedagogika	X	X	X
Předškolní i mimoškolní pedagogika	X	X	O
Specializace v pedagogice	X	X	O
Speciální pedagogika	X	X	X
Psychologie	X	X	X

Zdroj³¹

Program Pedagogika, Sociální pedagogika a poradenství, jsou jednooborové a uskutečňuje je filozofická fakulta. Program Psychologie uskutečňuje fakulta sociálních studií. Pedagogická fakulta poskytuje možnost doktorské studium i státní rigorózní zkoušku.

Aktuální a kompletní nabídka centra celoživotního vzdělávání bude zveřejněna k 1. 3. 2014.³²

1.4.6 Studijní programy a jejich cíle

V České republice nemají studijní programy Vychovatelství, Speciální pedagogiky, Sociální pedagogiky a příbuzných oborů dlouhou tradici. Uvedené studijní obory odpovídají platné legislativě a jejich absolvováním je splněna podmínka plné kvalifikace opravňující k výkonu profese vychovatele. Tyto obory jsou zaměřeny na dovednosti a kvalifikace odpovídající potřebám speciálních zařízení, mezi které dětské domovy patří. Obsahy studia jsou v návaznosti na cíle studijních programů a korespondují s cíli, které navazují na profily absolventa. Základními prvky studia jsou

³¹ Masarykova univerzita: informace o uchazeče o studium. *Masarykova univerzita* [online]. 1996-2014 [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: http://www.muni.cz/admission_czech

³² Pedagogická fakulta Masarykova univerzita: Celoživotní vzdělávání. *Masarykova univerzita* [online]. 1996-2014 [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: <http://www.ped.muni.cz/studium/celozivotni-vzdelavani/>

ve většině studijních programů poznatky z oboru pedagogiky a psychologie. Dále je brán zřetel na konkrétní zaměření oboru, jak již bylo uvedeno, jedná se především o studium vychovatelství, sociální či speciální pedagogiky. Každý z těchto oborů má svá specifika s ohledem na výstupní profil absolventů. Zaměříme-li se na obor vychovatelství, tak součástí jeho studia mimo již uvedené pedagogiky a psychologie je také hudební výchova, výtvarná výchova, tělesná výchova, biologie a další, které mají pomoci absolventům spojit teorii a praktické výstupy k plnohodnotnému výchovnému procesu dětí. Studium Speciální pedagogiky se zaměřuje především na rozvoj a výchovu vzdělávání dětí a mládeže s různými typy postižení. Dílčími obory jsou Etopedie (jedinci s poruchami chování), Psychopedie (jedinci s psychickými poruchami), Somatopedie (jedinci s tělesným postižením), Oftalmopedie (jedinci s poruchami zraku), Logopedie (jedinci s narušenou komunikační schopností) a Surdopedie (jedinci s narušeným vnímáním sluchu). Studium těchto oborů je v současnosti velmi rozšířené, neboť stále více dětí v dětských domovech má některou z těchto poruch. Výchova a plnohodnotný rozvoj těchto dětí je náročná a neobejde se bez pedagogů, kteří mají dostatečné znalosti o jednotlivých postiženích. Sociální pedagogika je zaměřena na negativní sociální jevy, jejich předcházení a případnou eliminaci. Studijními předměty jsou sociální psychologie, sociální patologie, sociologie, filozofie a etika a další, které se zaměřují na oblast sociální pomoci. Cílem jednotlivých studijních programů je připravit absolventy na práci pedagoga v různých typech zařízení. Mezi typy zařízení patří již zmíněné dětské domovy, dětské domovy se školou, diagnostické ústavy pro děti a mládež, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, ústavy sociální péče, školní kluby a družiny atd. Profily absolventů jsou v návaznosti na danou specializaci oboru. Absolventi oborů jsou schopni přiměřeně reflektovat na potřeby svěřených osob s ohledem na zdravotní či psychická znevýhodnění, možná rizika školní neúspěšnosti a také jsou schopni reagovat na problémy související s osobnostním a sociálním vývojem. Absolventi mají být připraveni spolupracovat s dalším odborníky z oblasti psychologie, pedagogiky s čímž úzce souvisí integrace, diagnostika a kompenzace speciálních potřeb jedinců.

1.5 Sebevzdělávání

*„Sebevzdělávání (self-education) široký termín zahrnující všechny činnosti člověka zaměřené na dosažení nové oblasti nebo vyšší úrovně vědomostí a dovedností, pomocí knih, přednášek, cestování, rozhovorů, kurzů apod.“*³³

Pokud se pokusíme o interpretaci dané citace, tak jsou v podstatě veškeré naše činnosti pomyslnou formou sebevzdělávání. Je tedy jen nás, jaká z variant je nám bližší a prospěšnější pokud chceme, aby byla účinná a především prospěšná i pro naše profesní zaměření. V souvislosti s profesí vychovatele je to velké množství odborné literatury, která je zaměřena nejen na pedagogiku a psychologii, ale také na aktuální problémy současné společnosti, které výchovu dětí a mládeže ovlivňují ve velké míře. Vše co pedagog v rámci sebevzdělávání absolvuje, může pozitivně ovlivnit jeho přístup k výchově svěřených dětí. Všeobecný přehled v návaznosti na osobní zkušenost, zvyšuje možnost, že může dětem pomocí příkladů z reálného života přiblížit skutečnost z pohledu zástupce rodiny i když uměle vytvořené z rozhodnutí soudní moci.

Sebevzdělávání je významnou formou, v níž se ztotožňují současně oba hlavní činitelé výukového procesu, a to účastník (student) a lektor (učitel). Jde o nejvyšší vymezení pojmu, které můžeme zařadit do kontextu celoživotního vzdělávání. Forma výběru procesu sebevzdělávání, je možností volby, která je na základě rozhodnutí a následného posouzení, jak řešit v rámci produktivního věku profesní či kvalifikační rozvoj.³⁴

V současnosti se velmi diskutuje o vzdělávání dospělých v návaznosti na odborné, firemní, kvalifikační nebo rekvalifikační vzdělávání. V celkovém procesu vzdělávání se dospělých nese jednotný název, kterým je další profesní vzdělávání.³⁵

³³ HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Velký psychologický slovník*. vyd. 4., Praha: Portál, 2010, s. 526 ISBN 978-80-7367-686-5.

³⁴ MUŽÍK, Jaroslav., *Didaktika profesního vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, s. 112 ISBN 80-723-8220-9

³⁵ ŠERÁK, Michal. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. s. 20 ISBN 978-80-7367-551-6

1.6 Motivace a postoje k celoživotnímu vzdělávání

*„V motivaci se odráží jednak vnitřní psychický a somatický stav člověka, ale působí na ni i nejrůznější vlivy vnějšího prostředí. Motivy obyčejně vznikají v důsledku interakce obou uvedených složek.“*³⁶

Z hlediska vnitřního stavu jedince může být zdrojem motivu určitá potřeba a ta se pak stává aktuálním motivem. Na druhé straně se v případě vnějšího prostředí může stát zdrojem motivu určitá pobídka v podobě vnějšího podnětu, která vyvolá vznik potřeby a ta se opět stává motivem k jednání jedince.

V dospělosti jsou nejčastěji uváděny tyto motivy k pokračování vzdělávání. Jedná se o profesní růst, společenský prospěch, vnější očekávání z přínosu vzdělávání, vznik nových společenských kontaktů, případný únik či stimulace v rámci bilancování současného života a v neposlední řadě poznávací potřeby a nové zájmy. Vše je na základě motivace jednotlivce a souboru okolností, během kterých motivace vznikla. Největší zastoupení v rámci motivace je v současnosti především profesní růst, neustále se zvyšující nároky na odbornost a také zvýšené finanční ohodnocení v návaznosti na zvýšenou kvalifikaci. Motivací v návaznosti na profesní zaměření může být především zvýšení finančního ohodnocení, kariérní postup či nejvíce uplatňované hledisko, čímž je udržení si stávající pracovní pozice. V návaznosti k motivaci je důležité neopomenout i hledisko postojů jednotlivce k procesu celoživotního vzdělávání, jako nutného a celoživotního neodmyslitelného procesu.

„Postoj (attitude) sklon ustáleným způsobem reagovat na předměty, osoby, situace a na sebe sama, Postoje jsou součástí osobnosti, souvisí se sklony a zájmy osobnosti, předurčující poznání, chápání, myšlení a cítění, vědomosti, dovednosti a postoje se získávají v průběhu života, především vzděláváním a širšími sociálními vlivy, jako je veřejné mínění, sociální kontakty aj. jsou všechny relativně trvalé

³⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Úvod do psychologie*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2002, s. 53
ISBN 80-246-0015-3

a obsahují složku poznávací (kognitivní), citovou (afektivní) a konativní (behaviorální).“³⁷

Je tedy patrné, že se v podstatě postoje výrazným způsobem nemění a pokud jedinec není vnitřně nastaven v rámci své osobnosti na přirozenou potřebu vzdělávat se, tak vnější motivy akceptuje jen v případě nutnosti, která je v návaznosti na jeho profesní existenci. V rámci oborů s pedagogickým zaměřením je celoživotní vzdělávání součástí povinností vycházející z platné legislativy, které nelze neakceptovat, což by si uchazeči o tyto profese měli uvědomit. Člověk si během svého vývoje utváří k pracovní činnosti vztah, který se stává součástí získaných motivačních dispozic. Tyto dispozice nemohou existovat bez návaznosti na životních cílech jedince a jeho osobních zkušenostech. Motivace jsou aktuální a závislé na síle a působení vnějšího prostředí.

³⁷ HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Velký psychologický slovník*. 4. vyd., Praha: Portál, 2010 s. 442 ISBN 978-80-7367-686-5.

PRAKTICKÁ ČÁST

2 ANALÝZA CELOŽIVOTNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ VYCHOVATELŮ

Praktická část diplomové práce se zabývá analýzou vzdělávání a profesní přípravy pedagogických pracovníků – vychovatelů v dětských domovech, kteří dle zákona č. 563/2004 Sb. mají povinnost celoživotního vzdělávání jasně stanovenou.

2.1 Vymezení problému

Dětské domovy jsou součástí zařízení pro výkon ústavní výchovy. V posledních letech je systém ústavní výchovy v České republice kritizován z řad odborníků Evropské unie. Stále se vyvíjející tlaky na snížení počtu dětí v ústavní výchově vedou odborníky i laickou veřejnost k názorům, že by měly dětské domovy a ostatní zařízení pro výkon ústavní pozvolna ukončit svoji činnost. Alternativní péče o děti je daná zákonem, který nabízí možnosti náhradní rodinné péče v několika formách. V současnosti je nejrozšířenější pěstounská péče, která je státem finančně podporovaná a tudíž i kontrolovatelná. Na jedné straně stojí lidé, kteří do své péče přijmou jedno či více dětí, žijí společný život bez ohledu na to, zda mají určité pedagogické vzdělání. Na straně druhé jsou tu pedagogové, kteří musí pedagogické vzdělání ze zákona absolvovat. Jaký je mezi nimi rozdíl? Péče o dítě je prioritní pro obě skupiny, finanční ohodnocení také. Zákon č. 358/2004 ale tuto povinnost stanovuje a všichni pedagogičtí pracovníci ji musí akceptovat i přesto, že mohou mít odlišný názor na znění zákona. Jaká je úroveň vzdělanosti a přístupu k celoživotnímu vzdělávání nám poskytne praktická část této diplomové práce.

2.2 Cíl výzkumu

Cílem práce je analyzovat a současně poskytnout přehled o celoživotním vzdělávání pedagogických pracovníků v dětských domovech s ohledem na jejich potřeby a motivace k celoživotnímu vzdělávání. Na základě zjištěných informací bude zpracovaný přehled o jejich postojích a motivacích v rámci povinnosti celoživotního vzdělávání, které jsou legislativně dané zákonem č. 358/2004 Sb. S ohledem na uvedený zákon by již měli všichni pedagogičtí pracovníci splňovat podmínky k výkonu této profese.

2.3 Metody výzkumu

„Pedagogický výzkum je vědecká činnost zaměřená na systematický popis, analýzu a objasňování edukační reality. Většinou se chápe jako empirický výzkum, avšak zahrnuje též základní (teoretický) výzkum. Vyznačuje se dnes interdisciplinárním pojetím a širokým tematickým záběrem.“³⁸

Pro potřeby této diplomové práce byly zvoleny metody kvalitativního výzkumu s použitím metod triangulace, které poskytují dostatečný prostor k zachycení aktuální situace v rámci celoživotního vzdělávání pedagogů v dětských domovech, a současně dávají dostatečný prostor samotným respondentům vyjádřit se k těmto aktuálním otázkám. Kvalitativní výzkum dává dostatečný prostor k odhalení mnohdy opomíjených informací.

Pro konkrétní potřeby byly zvoleny metody: analýza osobní dokumentace vybraných pracovníků, jejich profesní kazuistiky a rozhovory s jednotlivými pracovníky.

³⁸ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Ilustrace Karel Nepraš. Praha: Portál, 2003, s. 160 ISBN 80-717-8772-8.

Výzkumný soubor

Výzkumným souborem je reprezentativní vzorek složený z šesti pedagogických pracovníků – vychovatelů z Dětského domova v Jablonném v Podještědí, kteří byli vybráni záměrně s ohledem na jejich potřebné vědomosti a zkušenosti z daného prostředí. Jejich délka praxe v zařízení přesahuje pět let, a tudíž jsou adekvátně schopni posoudit vliv zákona č. 563/2004 Sb.

Charakteristika organizace Dětského Domova v Jablonném v Podještědí

Dětský domov v Jablonném v Podještědí se nachází v městečku, které i se spádovými obcemi čítá přibližně 3 500 obyvatel a leží v chráněné krajinné oblasti Lužické hory. Samotný dětský domov je umístěn v budově bývalého zámku na okraji města, které má slavnou historii. V jeho blízkosti se nachází zámek Lemberk z 13. století, kdy manželkou majitele byla slavná světice Zdislava z Lemberka, která je v současnosti patronkou Libereckého kraje a rodiny. Dětský domov je zde od roku 1963, kdy byl přestěhován z asi 20 km vzdáleného Kamenického Šenova z důvodu havarijního stavu tamní budovy. První zmínka o současné budově domova je již z roku 1572, kdy zde bydlel pan Jindřich Berka z Dubé a z Lipého na Jablonném a Novém Falkenburku (což je také původní název zámku). Od této doby prošel zámek různými úpravami, sloužil jako panské sídlo i jako sýpka. Posledním majitelem byla rodina továrníka Liebiga, která nechala zámek na počátku 20. století zrekonstruovat do současné pseudobarokní podoby. Mnohé z toho se dochovalo do současné doby - například nádherná kachlová kamna a stropní malby ze 17. století. Součástí zámku je oranžerie, v níž má sídlo společnost Sanrepo o. p. s., která zde provozuje zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Další stavbou je strážní domek, kde je umístěna keramická a rukodělná dílna. Celý areál lemuje rozsáhlá zámecká zahrada, která neprošla žádnou rekonstrukcí, ale dětem poskytuje dostatek prostoru k hram.

Přesný název organizace: Dětský domov, Jablonné v Podještědí, Zámecká 1, příspěvková organizace, 471 25

Ředitel dětského domova: Mgr. Vlastimil Faltýnek

Web: <http://www.ddjablonnevp.cz/>

Telefonní kontakt: tel. 487 762 451

Personální rozložení zaměstnanců

V dětském domově je zaměstnáno 25 osob. Z toho je 7 pracovníků technicko – hospodářských, mezi ně patří účetní, švadlena, uklízečka, kuchařky a údržbář. Mezi pomocný pedagogický personál patří 5 pracovníků. Jedná se o noční vychovatelky a asistentku pedagoga. Pedagogičtí pracovníci – denní vychovatelé jsou v zastoupení 10 vychovatelů – jedná se o 9 žen a 1 muže, kteří jsou podřízeni vedoucí vychovatelce. Vedením zařízení je pověřen ředitel a sociální pracovnice, která zajišťuje mezičlánek mezi dětmi a jejich rodiči. Především pak zastupuje děti při jednání s úřady.

2.4 Organizace dětského domova v Jablonném v Podještědí

Kapacita dětského domova je 48 míst, neboť je zde 6 rodinných skupin, které jsou osmičlenné v souladu se zákonem o zařízeních výkonu ústavní péče. V loňském roce došlo z důvodu nenaplněnosti kapacity k nutnému snížení počtu rodinných skupin na pět a aktuální počet dětí v tomto zařízení je nyní třicetpět. V případě potřeby je ihned možné rozšířit kapacitu na původní počet míst, ale vzhledem k snahám snižovat počty dětí v ústavní péči se domníváme, že k navýšení rodinných skupin nedojde. V Libereckém kraji je devět dětských domovů a tento domov patří mezi největší z nich.

Rozložení rodinných skupin

Jak již bylo uvedeno, tak dětský domov tvoří v současnosti pět rodinných skupin takzvaných rodinek. Každá skupinka má své dva kmenové vychovatele, kteří se v rámci nepřetržitého provozu starají o svých maximálně 8 svěřených dětí. Denní vychovatelé mají ve všední dny rozsah pracovní doby od 12.00 hodin do 20.00 hodin. Několik dní v měsíci jsou i ve všedních dnech služby stanoveny od 8.00 ráno do 20.00 večer, jedná se o služby pohotovosti, které slouží k zabezpečení péče o nemocné děti. Ve 20.00 hodin se služby předávají nočním vychovatelům, kteří se o děti starají až do rána následujícího dne a zajišťují odchod dětí do školy, nebo je předávají pohotovosti. Tímto systémem je zajištěn nepřetržitý provoz. Víkendové služby jsou v rozsahu 8.00 – 20.00 hodin. V zařízení jsou všechny rodinné skupiny koedukované a věkové složení dětí je různorodé. Jsou zde děti od věku 3 let do ukončení studia, což může být dle zákona maximálně do věku 26 let. Nyní je na domově nejstarší dívka Katka, které je 20 let a připravuje se na své budoucí zaměstnání. Při umístění dětí na rodinnou skupinu je brán zřetel především na zachování sourozeneckých vazeb, které jsou zde ve velké míře zastoupeny. Případné změny jsou pouze v přídech, že některé z dětí má k přemístění vážný důvod, který je vždy pečlivě posouzen. Každá rodinná skupina má svůj prostor, k němuž patří pokoje dětí, společná místnost – obývací, sociální zařízení pro obě pohlaví a pokojíček vychovatelů. Skupiny jsou velmi útulné a jejich prostory odpovídají potřebám dětí. V přízemí domova je cvičná kuchyňka, společná jídelna, izolace a společné šatny. V suterénu provoz prádelny, údržba a další provozní prostory.

Rozhovor s ředitelem zařízení

Ředitel zařízení nám poskytl informace, které navazují na postoje jednotlivých pedagogů. V roce 2004, kdy vyšel v platnost zákon č. 538 Sb., byli zaměstnanci informováni o povinnosti doplnit si potřebnou povinnou kvalifikaci. Vzhledem k tomu, že byl tento zákon nový, tak velká většina pedagogických pracovníků očekávala jeho novelizaci a následné zrušení povinnosti doplnění si potřebné kvalifikace. V zařízení v té době pracovalo dvanáct vychovatelů a pouze dva z nich již absolvovali alespoň základní kurz Speciální pedagogik pro pedagogy speciálních zařízení. Ostatní

kvalifikaci nespĺňovali, proto byli k této povinnosti opakovaně vyzváni. Tři z pracovníků byly v téměř důchodovém věku a dohodou s nimi jim bylo umožněno na stávajících pozicích setrvat, bez prodloužení možnosti odchodu do starobního důchodu. Po ukončení jejich pracovního poměru, což bylo v letech 2007 - 2009 již nebyli přijímáni zaměstnanci, kteří by potřebnou kvalifikaci neměli, ale ve dvou případech byli přijati pedagogové, kteří tento základní kurz speciální pedagogiky dokončovali. Ostatní se s ohledem na své rozhodnutí setrvání v zaměstnání a zákonnou povinnost začali studovat. V letech 2009 – 2011 všichni absolvovali povinné vzdělávání, i když to bylo pro všechny velice náročné. Bylo nezbytně nutné zajistit i nadále nepřetržitý provoz, který dětský domov musí poskytovat. Jednotliví zaměstnanci to řešili výměnou služeb nebo čerpáním dovolené. V současnosti jsou všichni pedagogové kvalifikovaní, a pokud by někdo z nich rozhodl zahájit vysokoškolské studium, tak bude vedením zařízení podpořen v plné míře. Stanovené podmínky celoživotního vzdělávání si plní každý pedagog dle svého rozhodnutí, ale je stanoveno, že každý rok musí absolvovat dvě aktivity, které si vybírá dle své potřeby. Pokud je některé školení organizováno naším zařízením, tak je účast povinná i přesto, že někteří pedagogové mají volno.

2.5 Profesionální kazuistiky

Tyto profesionální kazuistiky byly zpracovány s povolením vedení zařízení i jednotlivých pracovníků. Poskytují celkový přehled o vzdělávání a pracovních pozicích, které jednotliví pracovníci během své profesionální dráhy realizovali, a současně poskytnou přehled o jejich plnění celoživotního vzdělávání dle zákona.

Během analýzy osobní dokumentace byla vytvořena hypotéza č. 1, která v návaznosti na daná zjištění současně podpořila názor, že:

Všichni pedagogičtí pracovníci mají splněny základní podmínky pro výkon profese vychovatele, ale začali studovat z obavy o ztrátu zaměstnání.

Pan Pavel – 51 let

Po ukončení základní školní docházky, kterou absolvoval v letech 1969 až 1978. Následně nastoupil do studia učebního oboru kuchař – řezník v České Lípě. Svoji původní profesi vykonával po ukončení učiliště 10 let. V roce 1987 se rozhodl vstoupit do služebního poměru v rámci Vězeňské služby, kterou vykonával ve věznicí s dohledem ve Stráži pod Ralskem. Podmínkou setrvání ve služebním poměru bylo studium pedagogiky, kterou dálkově absolvoval v Mostě a v roce 1995 ukončil studium maturitní zkouškou. V roce 2000 ukončil služební poměr u Vězeňské služby České republiky a nastoupil do dětského domova jako denní vychovatel. V současném zaměstnání je již 14 let. V roce 2009 byl vedením zařízení informován o nutnosti absolvovat minimálně kurz speciální pedagogiky pro pedagogy speciálních zařízení, který začal téhož roku studovat prostřednictvím Centra celoživotního vzdělávání Pedagogické fakulty Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem. Tento kurz úspěšně ukončil v roce 2010 a splnil tím rozsah minimální kvalifikace opravňující k výkonu funkce vychovatele v dětském domově. Každoročně v souladu s povinností celoživotního profesního vzdělávání absolvuje kurzy v rámci nabídky CVLK, semináře, školení i kurzy pořádané jinými organizacemi. V rámci volnočasových aktivit se zaměřuje především na sport a branné činnosti.

Paní Zdena – 47 let

Po ukončení základní školní docházky, kterou absolvovala v letech 1972 - 1980 nastoupila na gymnázium v České Lípě, které ukončila v roce 1984 složením maturitní zkoušky. Ve studiu a vysoké škole nepokračovala. V témže roce nastoupila do firmy Crystalex, o. p. v Novém Boru na pracovní pozici konstruktérka tavících agregátů, kde setrvala do konce roku 1985. V rámci firmy přestoupila na Střední odborné učiliště sklářské jako pracovnice pro SSM, kulturu a vzdělávání mládeže. V letech 1986 – 1991 působila v pracovní pozici servírka v Interhotelu Krkonoše, s. p. Vrchlabí, Jednota Nový Bor a firma Zdeněk Charamsa. V letech 1991–1997 byla p. Zdena na mateřské dovolené po které následovala péče o osobu blízkou (dceru). V letech 1997 – 2001

působila jako učitelka ve Zvláštní škole v Jablonném v Podještědí a během trvání tohoto pracovního poměru absolvovala Specializační kurz psychologie pro výchovné poradce na filozofické fakultě univerzity Karlovi v Praze s výstupní kvalifikací výchovného poradce. V září roku 2001 nastoupila do dětského domova na pracovní pozici denní vychovatelky. V letech 2004 – 2005 absolvovala doplňující pedagogické studium na pedagogické fakultě technické univerzity v Liberci a v návaznosti na profesní kvalifikaci danou zákonem č. 563/2004 Sb. se rozhodla zahájit studium Vychovatelství pro speciální zařízení na Pedagogické fakultě Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, které ukončila v roce 2009 státní zkouškou a získala titul Mgr.. Souběžně s tímto studiem zahájila v roce 2008 studium Pedagogicko - psychologické způsobilosti také prostřednictvím Pedagogické fakulty Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem. Toto studium ukončila v roce 2012 státní zkouškou a získala titul Bc. souběžně s tímto studiem absolvovala v letech 2010 – 2013 bakalářské studium Školského managementu na téže univerzitě. V roce 2013 získala osvědčení Preventista sociálně patologických jevů. Toto studium bylo čtyřsemestrové specializační při Občanském sdružení Služby školy v Mladé Boleslavi. Každoročně v souladu s povinností celoživotního profesního vzdělávání absolvuje kurzy v rámci nabídky CVLK, semináře, školení i kurzy pořádané jinými organizacemi. V dětském domově se zabývá volnočasovou výchovou v oblasti turisticko - ekologického kroužku a současně je preventistkou sociálně patologických jevů.

Paní Iva – 50 let

Po ukončení základní školní docházky, kterou absolvovala v letech 1969 – 1981 nastoupila na střední pedagogickou školu v Praze obor učitel - vychovatel, kterou v roce 1985 ukončila maturitní zkouškou. Po ukončení nastoupila do pracovní pozice vychovatelka do Dětského diagnostického ústavu v Liberci. V roce 1995 změnila zaměstnání a začala v téže pozici pracovat v Dětském výchovném ústavu v Hamru na Jezeře, kde působila až do roku 2001. Následoval přechod do základní školy v Zákupěch, kde také působila na pracovní pozici vychovatelka. V roce 2005 se opět vrátila do pracovní pozice vychovatelka v dětském ústavu v Hamru, kde byla zaměstnavatelem informována o potřebě zvýšení kvalifikace v souladu se zákonem č.

563/2005 Sb. V letech 2005 - 2007 absolvovala kurz Speciální pedagogiky pro vychovatele speciálních zařízení a tím splnila podmínky minimální kvalifikace opravňující k výkonu této profese. V roce 2012 nastoupila do téže pozice v Dětském domově v Jablonném v Podještědí.

Každoročně v souladu s povinností celoživotního profesního vzdělávání absolvuje kurzy v rámci nabídky CVLK, semináře, školení i kurzy pořádané jinými organizacemi. V dětském domově vede dramatický a literární kroužek.

Paní Lenka – 43 let

Po ukončení základní školní docházky, kterou absolvovala v letech 1975 – 1983, poté nastoupila na střední odborné učiliště Dopravní v České Lípě učební obor Prodavačka, který ve třetím ročníku nedokončila. Vzhledem k tomu, že její vzdělání bylo vedeno jako základní, tak pracovala v letech 1986 – 1987 jako dělnice – retušérka plošných spojů ve firmě ZPA Nový Bor. V letech 1987 – 1992 byla na mateřské dovolené, je matka dvou dětí. V letech 1992 – 1997 pracovala jako uklízečka v Agrobance v Novém Boru. V letech 1997 – 2002 byla zaměstnána ve firmě Semirád Skalice u Nového Boru v pracovní pozici malířka skla. V letech 2002 – 2006 působila v pracovní pozici prodavačka v sklárně Ajeto Lindava. Ještě u téhož zaměstnavatele začala v roce 2002 dálkově studovat na Střední zdravotní škole v Rumburku, kde v roce 2006 složila maturitní zkoušku v oboru Všeobecná zdravotní sestra. V letech 2007 – 2009 studovala současně kurz Speciální pedagogiky pro vychovatele speciálních zařízení a kurz Doplnující pedagogické studium v rámci Pedagogické fakulty Technické univerzity v Liberci. Těmito kurzy si paní Lenka splnila minimální rozsah kvalifikace pro výkon profese vychovatele v dětském domově. V letech 2011 – 2012 absolvovala přípravný ročník bakalářského studia na Pedagogické fakultě Karlovy univerzity v Praze obor Vychovatelství. V témže roce se pokusila o přijímací zkoušky na daný obor. Pro velký počet zájemců o studium nebyla přijata. V letech 2012 - 2013 si udělala jednooborovou maturitní zkoušku z předmětu Předškolní pedagogika a psychologie v rámci Střední pedagogické školy Jergym v Liberci. Požadavky celoživotního vzdělávání plní v souladu se zákonem. Každoročně v souladu s povinností celoživotního profesního vzdělávání absolvuje kurzy v rámci nabídky CVLK, semináře, školení i kurzy pořádané

jinými organizacemi. V dětském domově vede kroužek zpívání a současně se zabývá prevencí zdravotních problémů.

Paní Yvona – 45 let

Po ukončení základní školní docházky, kterou absolvovala v letech 1975 –1984. Následně nastoupila na Střední odborné učiliště zemědělské ve Frýdlantě, které ukončila maturitní zkouškou a téhož roku nastoupila do Státního statku Cvikov, jako zootechnička, kde působila až do svého nástupu na mateřskou dovolenou v roce 1989. Po mateřské dovolené nastoupila v roce 1993 do Základní školy v Lindavě jako školnice a vychovatelka. Odtud přestoupila v roce 1994 do Ústavu sociální péče pro děti a mládež s těžkým mentálním postižením v téže obci. Zde působila také jako vychovatelka a v roce 1995 nastoupila na druhou mateřskou dovolenou, po které se v roce 1998 vrátila na již uvedenou pracovní pozici vychovatelky a v roce 1999 absolvovala Sanitární kurz pořádaný Masarykovou nemocnicí v Ústí nad Labem. V letech 2000 - 2007 pracovala souběžně v pozici učitelky. Pracovní poměr byl veden u Základní školy speciální a Základní školy praktické v Jablonném v Podještědí s místem výkonu v ústavu v Lindavě V roce 2003 absolvovala Doplnující pedagogické studium vychovatelství v rámci Pedagogické fakulty Technické univerzity v Liberci. V roce 2007 byli klienti ústavu přemístěni do jiných zařízení z důvodu špatného technického stavu a zařízení ukončilo svoji činnost. V tomto roce nastoupila paní Yvona na pracovní pozici denní vychovatelky v dětském domově. Současně byla po roce informována vedením zařízení, že s ohledem na minimální požadavky opravňující k výkonu profese vychovatele musí absolvovat kurz Speciální pedagogiky pro vychovatele speciálních zařízení, který v roce 2009 absolvovala a splnila tím minimální požadavky pro výkon funkce vychovatele ve speciálním zařízení. Každoročně v souladu s povinností celoživotního profesního vzdělávání absolvuje kurzy v rámci nabídky CVLK, semináře, školení i kurzy pořádané jinými organizacemi. Na dětském domově vede kroužek výtvarné výchovy.

Paní Kateřina – 40 let

Po ukončení základní školní docházky, kterou absolvovala v letech 1979 – 1988 nastoupila na střední odborné učiliště v Doksech obor Biochemička. Během prvního ročníku vykonala vyrovnávací zkoušky a v roce 1989 nastoupila do druhého ročníku Střední průmyslové školy potravinářské v Kroměříži, které ukončila v druhém ročníku. Vzhledem k základnímu vzdělání nastoupila do Severočeských mlékáren provozovna Velký Valtinov jako dělnice při výrobě sýrů. V roce 1991 snižovala tato firma počet zaměstnanců a paní Kateřině byl ukončen pracovní poměr pro nadbytečnost. V téže roce nastoupila do firmy Restaurace Zdeněk Charamsa jako pomocná kuchařka. V období 1993 – 1995 čerpala mateřskou dovolenou. V roce 1995 nastoupila do firmy Preciosa, a. s. jako dělnice ve výrobě bižuterie v Jablonném v Podještědí, kde pracovala až do odchodu na mateřskou dovolenou v roce 2000. V téže roce zahájila studium na Střední odborné škole a Obchodní akademii v Ústí nad Labem, které v roce 2005 ukončila maturitní zkouškou a následně téhož roku nastoupila do dětského domova na pracovní pozici asistenta pedagoga. Po ukončení zkušební doby jí byla nabídnuta pracovní pozice denní vychovatelky. Vedením zařízení byla ihned informována, že v souladu se zákonem č. 253/2005 Sb. je nutné absolvovat další studia, pokud chce setrvat na dané pracovní pozici. Ještě téhož roku zahájila doplňující pedagogické studium vychovatelství v rámci pedagogické fakulty Technické univerzity v Liberci, které ukončila v lednu 2007 a následně od září pokračovala ve studiu Speciální pedagogiky pro vychovatele speciálních zařízení pod Centrem celoživotního vzdělávání Pedagogické fakulty Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, který ukončila v roce 2008. Následně se rozhodla pro bakalářské studium Sociální pedagogiky, které ukončila státní závěrečnou zkouškou v roce 2012. Každoročně v souladu s povinností celoživotního profesního vzdělávání absolvuje kurzy v rámci nabídky CVLK, semináře, školení i kurzy pořádané jinými organizacemi. Na dětském domově se věnuje turistice a ekologické výchově.

Předpokládaná hypotéza č. 1 se potvrdila ve čtyřech případech z šesti vybraných. Čtyři vychovatelé absolvovali pouze povinnost absolvovat kurz speciální pedagogiky pro

vychovatele speciálních zařízení, mezi které dětské domovy patří. Pouze dvě vychovatelky překročili minimální požadavky pro výkon profese vychovatele. Obě dle dokumentů absolvovaly vysokoškolské studium v souladu s požadovanou kvalifikací.

V rámci rozhovorů byla vytvořena druhá hypotéza, kterou je:

Vychovatelé se domnívají, že v rámci zařízení s nepřetržitým provozem by měly být podmínky formulace povinnosti dalšího vzdělávání odpovídat skutečným možnostem jednotlivých zařízení.

2.6 Rozhovory s vychovateli

Z důvodu větší otevřenosti byl zvolen rozhovor vždy jen s jedním respondentem. Před jeho zahájením byl každý z vychovatelů obeznámen s tématem rozhovoru a byla mu sdělena informace, že jeho odpovědi nebudou použity k jinému účelu, než je cílem diplomové práce.

V návaznosti na cíl této diplomové práce byly předem připraveny základní okruhy otázek, které měly poskytnout odpovědi na následující:

1. Jak vnímáte povinnost celoživotního vzdělávání v souladu se zákonem č. 563/2004 ?

pan Pavel

Když jsem se dozvěděl o tom, že musím absolvovat minimálně kurz speciální pedagogiky, tak jsem začal hned uvažovat o tom, že si najdu jinou práci. Začít v padesáti letech chodit do školy se mi opravdu moc nechtělo, přiznám se, že jsem se toho dost bál. Taky mě napadlo, k čemu mi to bude dobré a hlavou mi proběhla myšlenka, že to nemůžu zvládnout. Když jsem to sdělil doma manželce, tak mě podpořila i přesto, že jsem jí řekl o placeném kurzu (kurzovné za dva semestry činilo 12. 000,- Kč), což je poměrně vysoká částka.

paní Zdena

Tato ze zákona vyplývající povinnost je dle mého názoru v mnoha ohledech zavádějící případně nepřesně mířená. Nejdříve se zamyslím nad úrovní vzdělanosti v okolních státech. Nejsem odborník, ale jsem člověk zvědavý, a tak při každé možnosti zeptat se, ptám se. A výsledek – požadavky na vzdělání u nás jsou jedny z nejvyšších podle výsledků mého osobního letitého „průzkumu“. A naopak se u nás neklade tolik důrazu na praktickou stránku odbornosti, spíše na teoretickou. Teď už se přenesu do naší praxe. Průměrný student průměrné pedagogické fakulty má v předpisu studia praxi. Spoustu studentů jsem i na praxi vedla. Můj poznatek není příliš pozitivní. Studenti chtějí vesměs co nejrychleji projít středisky, třídami apod. a napsat co nejlepší hodnocení. Tento poznatek se navíc násobí u studentů dálkového či kombinovaného studia. Jsou to lidé, kteří mají svá zaměstnání, rodiny a do jejich vytíženosti jim vstoupí nutnost zvládnout praxi v rozsahu několika týdnů. Nedivím se jim!

Co se týče dalšího vzdělávání vůbec – ano, je to potřeba. Ale každý z pedagogů by si měl možnost zvolit, jakým způsobem se vzdělávat bude. Napadá mě i příklad sepsání nějaké určité dohody s vedením zařízení typu: V následujících pěti letech se budu vzdělávat v oblasti předcházení projevů rasové nenávisti. Pokud po uplynutí doby budu schopna předložit své nabyté zkušenosti a vědomosti v praxi, pak je zbytečné, abych nosila BEZPŘEDMĚTNÉ CERTIFIKÁTY, z bezcenných seminářů, navíc mnohdy se honosících titulem akreditace MŠMT. Ztráta času a ideálů o koncepci školství! Závěrem k tomuto bodu – myslím, že by mělo být jasně pro všechny zadáno minimální vzdělání pro výkon povolání. Bez výjimek! A další vzdělávání by bylo už jen na základě potřeby každého z nás a samozřejmě by sloužilo i jako měřítko v odměňování.

paní Iva

O změnách v legislativě jsem věděla ihned a vzhledem k tomu, že v školství pracuji celý život mě to ani moc nepřekvapilo. V tu dobu jsem pracovala ve výchovném ústavu a společně s kolegy jsme se rozhodli a zahájili kurz speciální pedagogiky. Spousta lidí, s kterými jsem studovala, se o povinném rozsahu vzdělání vyjadřovali stejně, že je to nutnost. Hodně se také mluví o tom, že počty dětských domovů se budou snižovat, tak k čemu má to vzdělání vést. V rámci pedagogických profesí jsou stejně vychovatelé

v rámci ústavní péče považování za nižší kategorii. Dost dobře také nechápu, proč je naše finanční ohodnocení daleko nižší než ohodnocení učitelů, kteří pracují stejný počet hodin, ale mají více peněz. Když má někdo ambice studovat, tak ať studuje, ale hromadně nás nahnat do škol a mezi tím nám vysvětlovat, že naše zařízení budou muset rušit je opravdu zarážející.

paní Lenka

Domnívám se, že povinnost celoživotně se vzdělávat je v rámci profese vychovatele v dětském domově v pořádku. Velkou část svého profesního života jsem pracovala v dělnických profesích, a když jsem se rozhodla dálkově studovat, tak to pro mě znamenalo velký přínos. Celkově vidím další vzdělávání jako velice potřebné, protože se objevují stále nové a nové trendy, nejen ve výchově ale i v technice, na které musí umět pedagog reagovat, aby neztratil kontakt s realitou všedního života.

paní Yvona

Je to důležité v profesní oblasti, každý by se měl dále rozvíjet. Jen by to nemělo být bráno jako povinnost nebo nutné zlo. Studovat bychom měli, protože chceme a ne protože musíme. Většinou se vzděláváme jen z obavy, abychom nepřišli o práci. Poté co nás pan ředitel informoval o nutnosti absolvovat minimálně kurz speciální pedagogiky, jsem se ihned rozhodla, že tento kurz absolvuji. Bylo mi naprosto jasné, že pokud chci v domově pracovat, tak nemám jinou možnost. Vše bylo jen otázkou času a peněz, protože kurz byl placený.

paní Kateřina

O tom, že se budu muset dále vzdělávat, jsem věděla od začátku, kdy jsem do dětského domova nastoupila a tak jsem podle toho směřovala svoje další studia. Vzhledem k tomu, že moje střední vzdělání bylo zaměřeno ekonomicky, tak jsem musela nejdříve absolvovat kurz doplňkového pedagogického kurzu a poté kurz speciální pedagogiky. Vše bylo pro mě nové a velmi zajímavé. Dodnes na toto období ráda vzpomínám. Pak

jsem pokračovala ve studiu dál s vizí případné změny zaměstnání, protože se už delší dobu diskutuje o tom, že se budou dětské domovy rušit a s ohledem na věk bych nerada skončila na úřadu práce.

2. Jaká motivace byla nejdůležitější při vašem rozhodnutí absolvovat další vzdělávání?

pan Pavel

Během několika dnů se mi to všechno promítlo a rozleželo v hlavě, a došlo mi, že tuto práci mám rád, a že když to zvládnou kolegyně, tak musím také. Začal jsem uvažovat o platových podmínkách, svých možnostech a pozitivěch, které profese poskytuje. Myslím tím třeba 40 dní dovolené, taky se společně s dětmi podíváme na mnoho zajímavých míst. Můžu s dětmi dělat aktivity, které mám rád a učím je děti. Ale pokud si na toto období vzpomenu zpětně, tak bylo velmi náročné a hektické.

paní Zdena

Chtěla jsem dosáhnout vzdělání především pro výkon své profese. Po kurzu CŽV – Doplňující pedagogické studium na nejmenované fakultě jsem byla rozhodnuta již dál neinvestovat do tohoto typu studia. Bylo nás 110, přístup směrem k nám byl pro mě absolutně nevyhovující. Přirovnám to nejlépe k fabrice na výrobu druhojakostních lidských výrobků.

Poté, co jsem absolvovala první dva ročníky ze čtyřletého magisterského studia, jsem se začala poohlížet po dalších možnostech. Především z důvodu případné změny zaměstnání z vychovatelky na učitelku odborných předmětů jsem začala souběžně studovat bakalářské studium opravňující k výkonu povolání středoškolské učitelky. Rok před dokončením jsem se přihlásila na další bakalářské studium – to pro případ, že by mě mé ambice hnaly do vedoucí pozice, na studium Školského managementu. V současnosti mám veškerá studia dokončená. Jsem na ně svým způsobem hrdá. Ale asi bych se měla přiznat k dalšímu aspektu k mé touze po vzdělání. Řešila jsem tím i krizi

středního věku, svoji nepotřebnost co se týče výchovy a péče o dítě. A naopak potřebu realizovat se.

paní Iva

Pro mě byla vzhledem k věku asi nejvýraznější motivací snaha o udržení si své pracovní pozice. Nedokážu si představit, že bych měla pracovat v jiném oboru než je školství.

paní Lenka

Nejvíce motivující pro mě bylo, že jsem chtěla zůstat pracovat s dětmi, a druhou stránkou mé motivace byla pracovní jistota a z ní vycházející příjem. V této době je opravdu velmi těžké najít zaměstnání, které by člověka nejen bavilo, ale také mu poskytlo určitou jistotu a uspokojení.

paní Yvona

Nejvýznamnější motivace pro mě byla obava ze ztráty zaměstnání, protože vzhledem k nezaměstnanosti v našem kraji jsem si neuměla představit, že bych měla přijít o práci. Mám dvě dcery, které v tu dobu obě studovaly a opravdu nebyla moje finanční situace příznivá, tak jsem počkala se zahájením ještě rok. Před ukončením jsem se rozhodla pokračovat ve studiu, ale pro velký zájem jsem nebyla přijata.

paní Kateřina

Největším motivací pro mě bylo setrvání v této práci. Mám ji ráda a nechtěla jsem odejít. Současně jsem v tom viděla určité naplnění svojí seberealizace, kterou jsem před příchodem do dětského domova tolik nevnímala. Studium při zaměstnání je vždy velmi náročné, a pokud se jedná o zařízení, jako je dětský domov, tak je o to složitější. Výměna služeb, čerpání dovolené a náhradního volna byly jediné možnosti.

3. Domníváte se, že máte v rámci zaměstnání dostatečný prostor k dalšímu vzdělávání či studiu k zvýšení kvalifikace?

pan Pavel

Když si uvědomím, jak jsem nevěděl, jestli jít do práce nebo jet do školy, tak je mi hrozně. Někdo nahoře rozhodl, že musíme začít jezdit do školy, ale že máme také svoje povinnosti, nikdo nezohlednil. Zvládnout studium, práci, sehnat na školu peníze a věnovat se rodině bylo opravdu náročné. Musel jsem si vybrat i nějakou dovolenou, protože nebyl nikdo, kdo by za mě šel pracovat. Několikrát jsem musel požádat i kolegyni, která mě ochotně zastoupila. Nebylo to moc příjemné období. Do školy už nikdy chodit nebudu. Nemám na to peníze ani čas.

paní Zdena

Doba se změnila. V době, kdy jsem začala při zaměstnání studovat, byla jsem maximálně podporována. Bylo mi umožněno vybírat kompletně 12 dní ročně na studium, vedení mi přizpůsobovalo směny dle rozvrhu. Míním, že tak bylo především z důvodu mé ojedinelosti – byla jsem jediná v celém kolektivu, kdo studoval VŠ. Na základě výše jmenovaného zákona a jeho dopadu následně přišla vlna studentů, která se nijak neztotožňovala s potřebami hladkého průběhu výchovy dětí v zařízení. Výhody byly vedením velmi omezeny, ba přímo odňaty, a každý byl nucen vybírat si dovolenou, případně si brát neplacené volno. S odstupem času jsem opravdu velmi ráda, že jsem nečekala na zákonnou potřebu a začala jsem studovat dříve. A co se týče dalšího vzdělávání v podobě získávání dalších osvědčení už jsem se zmínila v mé předchozí odpovědi. Doplním ještě, že tlak na mou osobu ohledně dalšího a dalšího vzdělávání pokládám za nesmyslný výklad zákona a mrhání mého osobního času a energie.

paní Iva

V danou dobu jsme opravdu studovali skoro všichni, takže se někdy i stalo, že jsme se rozdělili a jela nás jen část. Nedalo se to jinak zařídit, v rámci nepřetržitého provozu to byl opravdu problém. Ze zákona je sice dána možnost placeného volna na studium, ale pokud najednou studuje více zaměstnanců, tak není možné těchto volných dní využít.

paní Lenka

Když se zamyslím nad obdobím mých studií, tak mi to nepřipadalo tak náročné, vždy se dalo vše zařídit a vzájemně zkombinovat. Pokud bych se nyní rozhodla dále studovat, tak si myslím, že bych si opět vše dokázala organizovat tak, abych to zvládla. Protože již mám velké děti, tak mi nikdy studium nevadilo a nenarušovalo můj volný čas a soukromý život.

paní Yvona

Teď už o dalším studiu neuvažuji, ale v rámci celoživotního vzdělávání si myslím, že nám vedení poskytuje dostatečný prostor. Kurzy, semináře i další vzdělávání si můžeme vybírat sami, což je výhoda.

paní Kateřina

Myslím, že by měly být podmínky jasnější. Máme se vzdělávat, ale ve svém volnu, což nepovažuji za vhodné. Moje studia byla v rámci volna velmi problematická, jen díky tomu, že moje kolegyně byly velmi vstřícné a já mohla odjet do školy. Někdy jsem jela ráno do školy a vracela se do služby. Na toto období moc ráda nevzpomínám, bylo to hektické a já byla moc unavená. Studium by mělo být zakomponováno do dnů pracovních, protože je to naše zákonná povinnost a pokud ji máme plnit, tak bychom tomu měly mít vhodné podmínky.

4. **Jsou pro vaši praxi organizované semináře a kurzy přínosné s ohledem na rozsah naplňování jednotlivých druhů výchov nebo by jste raději viděli jako přínosnější formu samostudia ?**

pan Pavel

Další vzdělávání, které je povinné, mi moc přínosné nepřipadá, většinou jsou přednášející jen laici a o skutečných problémech nic nevědí. Znat teorii je jedna věc, ale

umět ji uplatnit v praxi je věc druhá. Máme zde i děti, které mají poruchy chování, a pokud je člověk nezná, tak je zbytečné si o nich povídat. V rámci psychologie nás občas nutili hrát hry, které jsem z nutnosti hrál, ale ve skutečnosti to bylo jen k smíchu. Přednášet by měli jezdit lidé s praxí v oboru. Přínosné byly tato akce opravdu minimálně. Raději si vybírám zaměření sám, podle toho co s dětmi chci dělat, nebo co je zrovna potřeba. Samostudium si každý volí, jak potřebuje.

paní Zdena

Na tuto otázku jsem již částečně odpověděla. Jestli jsem za svoji pedagogickou historii zažila přínosný seminář, možná jeden, dva... Z těch několika desítek, které jsme nuceni absolvovat, je to minimum. Samozřejmě, pokud budu chtít získat nějaké aktuální informace, přikláním se k samostudiu.

paní Iva

Za dobu své profesní činnosti jsem absolvovala mnoho seminářů, kurzů a školení. Převážná většina z nich byla jen nutností. Přínosné mi připadají jen ty z nich, které jsou cíleně zaměřeny a vztahují se opravdu ke konkrétním problémům. Hodně zbytečné teorie, která se s praxí nedá srovnávat. Pokud je možnost, tak si raději vyberu sama zaměření, které mi vyhovuje.

paní Lenka

Většina kurzů nebo seminářů, které jsem během své profese absolvovala se mi líbily a připadají mi vcelku přínosné až na malé výjimky. Ve svém volném čase se v rámci samostudia zaměřuji na témata, která mi připadají potřebná a mohu je uplatnit v rámci práce s dětmi.

paní Yvona

Organizované semináře nemám ráda, pokud vyloženě nejsou nařízené, tak se jich neúčastním. Dávám přednost samostudiu, kdy si můžu sama vybrat, co je pro moji práci

přínosné a důležité. Kurzů a seminářů se účastním, ale pokud bych měla možnost, tak bych se více zaměřila na praktickou část výuky.

paní Kateřina

V zařízení není nikdo, kdo by nás zastupoval. Kurzy a semináře si většinou vybírám podle volna, ale v případě přesně daného rozvrhu ve škole to nešlo ovlivnit. Dnes bych také raději volila samostudium. Kurzy pořádané přímo u nás jsou časově vcelku vyhovující ale vzhledem k tomu, že se většinou jedná o lektory neznající naše prostředí, tak moc přínosné nejsou. Realita je odlišná od předaných poznatků. Někdy bych nejraději vstala a odešla, protože mi to připadá, jak ztráta času. Nejzajímavější byly víkendové semináře, které jsem absolvovala dva, kde bylo složení lektorů opravdu na profesionální úrovni.

5. Pokud by jste měl(a) možnost podílet se na změnách v podmínkách celoživotního vzdělávání jaké změny by podle Vás byly přínosné.

pan Pavel

Kdybych si opravdu mohl vybrat, tak by to určitě byly pobytové akce, kde by bylo současně více kolegů z jiných domovů a kde bychom si mohli sdělovat svoje poznatky z praxe. Bohužel bychom určitě museli jezdit ve svém volnu, což nechci. Někdy si říkám, jestli je opravdu nutné vzdělávat se v rámci výchovy jako celku. Chápu, že je hodně problémových situací, ale rodiče doma také nemusí jezdit na školení, aby mohli vychovávat svoje děti. Možná by to bylo vhodné v případech, kdy je dítě opravdu velmi problémové, ale to by bylo dobré konzultovat s psychology, kteří jsou odborníci, a pomohli by nám dítě zvládat. Dříve nebyly na profesi vychovatele žádné nároky, ale dnes je to obráceně. Celoživotní vzdělávání dodržuji, ale pokud by byly podmínky upraveny, tak bych byl velmi rád.

paní Zdena

Již zmiňovaná dohoda či smlouva s vedením školského zařízení. Opravdu taková rámcová smlouva, kde bude definována cesta mého specifického zaměření a samozřejmě nějaký cíl. Také by se daly ošetřit nějaké průběžné výstupy, např. na poradách by vždy někdo z pedagogů mohl seznámit ostatní o svém zaměření, jak se tomu věnuje, jakým způsobem získává informace a jakým způsobem je bude následně aplikovat do praxe. Myslím, že by toto mělo být pojato jako osobní zájem, motivace každého z nás, nikoli jako podmínka. A samozřejmě by to bylo i vodítko pro vedení při posuzování nenárokových složek mzdy.

paní Iva

Jak jsem již uvedla, tak by bylo vhodné a velice žádoucí, aby se celoživotní vzdělávání zaměřilo na praktickou stránku jednotlivých problémů. Setkání kolegů a předávání si zkušeností vidím jako adekvátní řešení.

paní Lenka

Vzhledem k tomu, že jsem s kurzy, semináři nebo školením vcelku spokojená, tak bych asi nic neměnila.

paní Yvona

Myslím si, že převládá více teorie. Dále bych se zaměřila na rekvalifikační a jazykové kurzy. Domnívám se, že pro většinu uchazečů jsou ale finančně náročné.

paní Kateřina

Některé kurzy neodpovídají potřebám našeho zaměření. Opravdu bych se přiklonila k snížení počtu kurzů, ale naopak hledala kvalitní vzdělávací servis, který osloví většinu. Pokud seminář či kurz neosloví a nemá pro jednotlivce žádný přínos, tak je to jen o nutnosti a ztrátě peněz zařízení a času účastníků.

2.7 Analýza rozhovorů

Analýza okruhu č. 1

Jak je patrné z odpovědí, tak všichni odpovídají velmi podobně. Jsou si vědomi, že je zákonem č. 358/2005 jim dána povinnost celoživotního vzdělávání. Změny zákona je vedly k diskuzím, jejichž závěrem bylo, že pokud chtějí v současné pracovní pozici setrvat, tak si musí požadavky minimální kvalifikace doplnit. Pracovníci, kteří zde byli zaměstnání delší dobu, se zpočátku studiu bránili, ale s odstupem času uznali, že je to bohužel nezbytně nutné. Jednodušší rozhodování měly ty pracovnice, které začaly studovat dříve, než bylo jasně stanoveno, že jinak budou muset svoji pracovní pozici opustit. V návaznosti na rozhovor s vedením zařízení je nutno podotknout, že všem zaměstnancům byl dán dostatečný prostor k tomu, aby se včas rozhodli. Jen dvě z pracovnic se rozhodly absolvovat vzdělání vyšší, než zákon uvádí.

Analýza okruhu č. 2

Prvotní motivací byla obava ze ztráty zaměstnání, které mají rádi a až poté následovala motivace profesního i osobního růstu. Je nutno podotknout, že tyto pracovnice, které si zvýšily vzdělání nad rámec minimálních požadavků, nedosáhly u zaměstnavatele žádného pracovního postupu, neboť zde daná možnost postupu není. Funkce vedoucího vychovatele zde byla v roce 2005 zrušena a nahrazovalo jí vedení jednotlivých směn.

Analýza okruhu č. 3

Všichni dotazovaní se shodují na tom, že s ohledem na nepřetržitý provoz je studium i celoživotní vzdělávání velkým problémem. Zasahuje jim výrazným způsobem do osobního volna a snižuje tím možnost k odpočinku, který je vzhledem k psychické náročnosti profese velmi důležitý. Dotázaní pedagogové mimo paní Lenky a paní Zdeny zařízení na období studií vzpomínají jako na velmi časově náročné období, které

je stálo mnoho úsilí. Studovalo jich hodně ve stejný čas a tím byly možnosti uvolňování velmi omezené.

Analýza okruhu č. 4

Opět až na paní Lenku se všichni ostatní shodují na tom, že by kurzy, semináře či školení měli být jinak zaměřené a že vzhledem k jejich potřebám jsou obsahově zaměřené více na teoretické než praktické poznatky. Jen malé množství z těch, které pedagogové absolvovali, hodnotí jako přínosné

Analýza okruhu č. 5

V rámci tohoto okruhu se dotazovaní pedagogové v rámci svých názorů moc neshodují. Jejich návrhy na zlepšení současného stavu jsou opravdu různé. Navrhovaná opatření také vycházejí z možností jejich volného času a související zátěže v osobním životě. Zajímavý je návrh paní Zdeny, která by dala prostor k vzniku jakési smlouvy mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem o konkrétním směru zaměření a prezentaci z jeho výstupů ostatním kolegům. Její názor je velmi zajímavý a jistě by v případě realizace takového přístupu docházelo ke zkvalitnění předaných informací. Vždy je vhodnější o tématu hovořit s osobami, které znají potřeby zařízení a mohou případnou potřebnost tématu adekvátně posoudit

2.8 Vyhodnocení hypotéz

Hypotéza č. 1

Všichni pedagogičtí pracovníci mají splněny základní podmínky pro výkon profese vychovatele, ale začali studovat z obavy o ztrátu zaměstnání.

Hypotéza se potvrdila u nadpoloviční většiny respondentů nejen rozbořem osobních spisů jednotlivých pedagogů ale i během studia profesních kazuistik, v rámci rozhovorů s vychovateli byla také potvrzena v plném rozsahu.

Hypotéza č. 2

Vychovatelé se domnívají, že v rámci zařízení s nepřetržitým provozem by měly být podmínky formulace povinnosti dalšího vzdělávání odpovídat skutečným možnostem zařízení.

Hypotéza se potvrdila také u nadpoloviční většiny respondentů, kteří s ohledem na nepřetržitý provoz v zařízení vidí v povinnosti dalšího vzdělávání především časový problém.

ZÁVĚR

Tato diplomová práce se ve svém obsahu zabývá celoživotním vzděláváním pedagogických pracovníků. Je zaměřena konkrétně na pedagogické pracovníky - vychovatele v dětských domovech. Vybrán byl jeden dětský domov, který tvoří reprezentativní vzorek, neboť v návaznosti na zmiňovanou platnou legislativu by v současnosti měla mít všechna zařízení typu ústavní péče stejné podmínky. Celoživotní vzdělávání v návaznosti na profesní zaměření je dnes v mnoha oborech zcela samozřejmá a nutná součást pracovních povinností. Diskutabilní je ale v případech, mezi které patří zařízení pro výkon ústavní péče, neboť je snahou současné politické situace i sociálního systému státu tato zařízení výrazně omezit a nahradit je jinými formami, kam patří zejména zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc nebo přechodná pěstounská péče. Zaměstnanci v těchto zařízeních mají obavy o svoje zaměstnání a v celoživotním vzdělávání, v návaznosti na nadcházející změny v legislativním zajištění náhradní rodinné péče, spatřují i určité profesní omezení. Jednou z motivací zvyšování kvalifikace je v mnohých oborech i platové zařazení, ale tyto motivační možnosti v dětských domovech nejsou. Pouze v roce 2011 byly dvě stupnice platových tarifů, které výrazným způsobem rozlišovaly povinnou základní kvalifikaci od kvalifikace plné, kterou je ukončené vysokoškolské studium v oborech a rozsahu stanoveném právě zákonem č. 563/2004 Sb. Pro některé pedagogy bylo platově vyšší ohodnocení jistě velmi motivující, neboť i úsilí, které museli v rámci studia vynaložit, bylo mnohem vyšší než u kolegů, kteří si splnili pouze základní požadavky na vzdělávání. Dalším diskutabilním tématem je v rámci hodnocení cílů této diplomové práce oprávněná kritika pedagogů vztahující se k omezení vycházejícímu právě z nepřetržitého provozu v těchto zařízeních. Na jedné straně je snaha a pochopení nutnosti celoživotního vzdělávání jako nezbytné složky profesního rozvoje a na druhé straně jsou reálné možnosti, které jsou omezeny z důvodu finančních prostředků zařízení. S ohledem na rozpočty, které jsou vázány na reálný počet dětí v zařízení, jsou možnosti zaměstnávání většího množství pracovníků nepřijatelné i v případě, že se jedná o zastoupení některého ze stálých zaměstnanců. Je na organizaci a jejím vedení, jaké k vzdělávání zaujme postoje a jak se snaží o jejich podporu a zavedení do běžných činností v návaznosti na svoje základní poslání. Pedagogičtí pracovníci ve vybraném zařízení přistupují k celoživotnímu vzdělávání pozitivně, ale nejsou spokojeni s jeho

obsahy. V současnosti je mnoho organizací, které pod záštitou MŠMT poskytují školení, semináře a různé druhy kurzů, které ve většině případů nesplní očekávání konečných příjemců, protože jsou zaměřeny na teoretické poznatky a reálné problémy jsou předkládány v rámci modelových situací, což pro praxi přínosné není. Výchovná práce s dětmi obsahuje především zaměření na individualitu jednotlivce, která je v případech dětí v ústavní výchově složitější, neboť psychický stav těchto dětí je na zcela jiné úrovni než u jejich vrstevníků vyrůstajících v biologické rodině. Celoživotní vzdělávání by v rámci daného zaměření mělo být více specifikováno, protože nelze srovnávat učitelskou pozici a pozici vychovatelů, která má po stránce odborné kvalifikace mnohem širší pojetí. Vychovatelé jsou vedeni pod kolonkou pedagogů, ale rozdílnost v náplni pracovních činností je jednoznačná a domníváme se, že nesrovnatelná. Je tedy vcelku odpovídající reálnému stavu a také pochopitelné, že vychovatelé tuto povinnost vnímají, plní, ale mají vůči tomu opodstatněné výhrady, které jsou demotivující. I přes veškerá úskalí, která celoživotní vzdělávání pedagogických pracovníků – vychovatelů v dětských domovech provází, je na závěr nutné podotknout, že vychovatelé mají svoji profesi velmi rádi a spatřují v ní smysl svého profesního i osobního života.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BENEŠ, Milan. *Andragogika*. Praha: Grada, 2008, 135 s. ISBN 978-802-4725-802.

ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1993, ISBN 80-706-6534-3.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Překlad Vladimír Jůva. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-859-3179-6.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Velký psychologický slovník*. 4. vyd. V Portálu 1. Praha: Portál, 2010, 797 s. ISBN 978-80-7367-686-5.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007, 285 s. ISBN 978-80-7367-26

Cesty pedagogického výzkumu. Editor Josef Maňák, Vlastimil Švec. Brno: Paido, 2004, 78 s. Pedagogický výzkum v teorii a praxi, sv. 1. ISBN 80-731-5078-6.

MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. 2. vyd. ; rozšíř. a přeprac. Praha: SLON, 1999. ISBN 80-858-5076-1.

MUŽÍK, Jaroslav. *Didaktika profesního vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 202 s. ISBN 80-723-8220-9.

PLAMÍNEK, Jiří. *Vzdělávání dospělých: průvodce pro lektory, účastníky a zadavatele*. 1. vyd. Praha: Grada, 318 s. ISBN 978-802-4732-350.

Pedagogická encyklopedie. Editor Jan Průcha. Praha: Portál, 2009, 935 s. ISBN 978-80-7367-546-2

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Ilustrace Karel Nepraš. Praha: Portál, 2003, 797 s. ISBN 80-717-8772-8.

ŠERÁK, Michal. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-551-6

Školské zákony: školský zákon, zákon o pedagogických pracovnících, zákon o výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy, úvodní slova k zákonům, výklad, prováděcí předpisy, souvisící předpisy stav k 1.9.2007. Eurounion, 2007, 671 s. ISBN 978-80-7317-062-2.

ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, 207 s. ISBN 978-807-3673-185.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Úvod do psychologie*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2002, 143 s. ISBN 80-246-0015-3.

VALENTA, J. Právní rámec řízení škol a školských zařízení. 1. vyd. Karviná: Paris, 2010. 340 s. ISBN 978-80-87173-16-9.

VETEŠKA, Jaroslav a Michaela TURECKIOVÁ. *Kompetence ve vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008, 467 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4717-708.

Seznam použitých internetových zdrojů

Centrum vzdělanosti Libereckého kraje. *Centrum vzdělanosti Libereckého kraje* [online]. 2000-2014 [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: <http://www.cvlk.cz/>

Masarykova univerzita: informace o uchazeče o studium. *Masarykova univerzita* [online]. 1996-2014 [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: http://www.muni.cz/admission_czech

Programy celoživotního vzdělávání. *Pedagogická fakulta univerzity Jana Evangelisty Purkyně: Programy a kurzy* [online]. 2011 [cit. 2014-02-23]. Dostupné z:

http://www.pf.ujep.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=2979&Itemid=920

Pedagogická fakulta Jihočeská univerzita: uchazečům o studium. *Studium* [online]. 2014 [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: <http://www.pf.jcu.cz/>

Pedagogická fakulta Jihočeská univerzita: Celoživotní vzdělávání. *Studijní programy* [online]. 2014 [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: <http://www.pf.jcu.cz/education/programmes/celozivotni.php>

Pedagogická fakulta Ostravské univerzity: Příjímáací řízení. *Ostravská univerzita* [online]. 2006-2014 [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: <http://pdf.osu.cz/index.php?kategorie=89>

Pedagogická fakulta Ostravské univerzity: Centrum dalšího vzdělávání. *Ostravská univerzita* [online]. 2006-2014 [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: <http://pdf.osu.cz/kpd/index.php?kategorie=409>

Pedagogická fakulta Univerzity v Olomouci: Zájemcům o studium. *Univerzita v Olomouci* [online]. 2013 [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: <http://www.pdf.upol.cz/skupiny/zajemcum-o-studium/>

Pedagogická fakulta Univerzity v Olomouci: Celoživotní vzdělávání. *Univerzita v Olomouci* [online]. 2013 [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: <http://www.pdf.upol.cz/skupiny/zajemcum-o-studium/celozivotni-vzdelavani/>

Pedagogická fakulta Masarykova univerzita: Celoživotní vzdělávání. *Masarykova univerzita* [online]. 1996-2014 [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: <http://www.ped.muni.cz/studium/celozivotni-vzdelavani/>

Studijní programy [online]. [cit. 2014-02-22]. Dostupné z: http://www.pf.ujep.cz/files/prijimacky/prijimaci_rizeni_1415.pdf

Technická univerzita Liberec: Studijní programy. *Uchazeč* [online]. 2014 [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: <http://www.fp.tul.cz/uchazec/studijni-programy>

Technická univerzita Liberec: Studijní programy. *Programy celoživotního vzdělávání* [online]. 2014 [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: <http://www.tul.cz/>

Univerzita Hradec Králové: Studijní obory. *Univerzita Hradec Králové* [online]. 2010-2014 [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: <https://www.uhk.cz/cs-cz/studium/studijni-obory/standardni-studium/zakladni-informace/Stranky/default.aspx>

Univerzita Hradec Králové: Institut dalšího vzdělávání. *Univerzita Hradec Králové* [online]. 2010-2014 [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: <https://www.uhk.cz/cs-cz/studium/celozivotni-vzdelavani/institut-dalsiho-vzdelavani-uhk/Stranky/default.aspx>

Univerzita Jana Amose Komenského. *Univerzita Jana Amose Komenského: Přijímací řízení* [online]. 2007-2014 [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: <http://www.ujak.cz/studium/pro-zajemce-o-studium/prijimaci-rizeni/>

Univerzita Jana Amose Komenského: Celoživotní vzdělávání. *Univerzita Jana Amose Komenského* [online]. 2007-2014 [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: <http://www.ujak.cz/studium/celozivotni-vzdelavani/>

Univerzita Karlova: Podmínky přijímacího řízení. *Univerzita Karlova* [online]. 2014 [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/studium/podprij/index.php?do=info&fakulta=11410>

Univerzita Karlova: Celoživotní vzdělávání. *Univerzita Karlova* [online]. 2014 [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: <http://www.cuni.cz/UK-8.html>

Západočeská univerzita v Plzni: pro uchazeče o studium. *Západočeská univerzita v Plzni* [online]. 1991-2013 [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: <http://fpe.zcu.cz/study/applicants>

Zákon o pedagogických pracovnících. *Zákony online* [online]. 2005-2014 [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: <http://zakony-online.cz/?s163&q163=all>

SEZNAM ZKRATEK

TUL	Technická univerzita Liberec
UJEP	Univerzita Jana Evangelisty Purkyně
UHK	Univerzita Hradec Králové
UK	Univerzita Karlova
ZČU	Západočeská univerzita Plzeň
OU	Ostravská univerzita
UP	Univerzita Palackého

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam obrázků	strana
Obrázek 1: Vstup do dětského domova	I
Obrázek 2: Pohled na zadní část budovy	I
Obrázek 3: Zámecká zahrada	II
Seznam tabulek	strana
Tabulka 1 Studijní programy Technické univerzity	32
Tabulka 2 Programy celoživotního vzdělávání TUL	33
Tabulka 3 Studijní programy Univerzity Jana Evangelisty Purkyně	33
Tabulka 4 Programy centra celoživotního vzdělávání UJEP	34
Tabulka 5 Studijní programy Jihočeské univerzity	34
Tabulka 6 Studijní programy Univerzity Hradec Králové	35
Tabulka 7 Programy centra celoživotního vzdělávání UHK	36
Tabulka 8 Studijní programy Univerzity Jana Amose Komenského	36
Tabulka 9 Studijní programy Univerzity Karlovy	37
Tabulka 10 Programy centra celoživotního vzdělávání UK	38
Tabulka 11 Programy centra celoživotního vzdělávání ZUP	38
Tabulka 12 Studijní programy Ostravské univerzity	39
Tabulka 13 Programy centra celoživotního vzdělávání OU	39
Tabulka 14 Studijní programy Univerzity Palackého	40
Tabulka 15 Programy centra celoživotního vzdělávání UP	40
Tabulka 16 Studijní programy Masarykovy univerzity	41

PŘÍLOHY

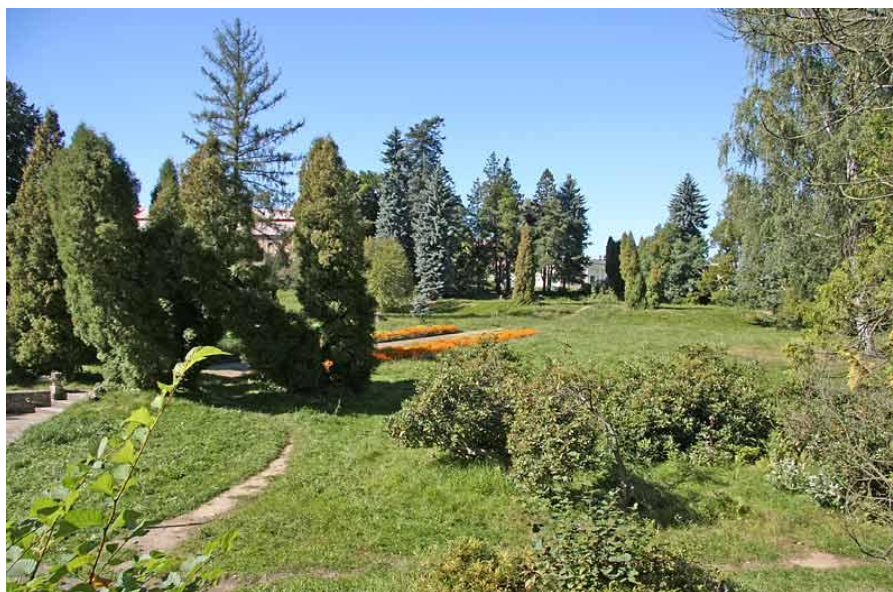
Obrázek 1 Vstup do dětského domova

Obrázek 2 Pohled na zadní část budovy

Obrázek 3 Zámecká zahrada

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Kateřina Knížková

Obor: Andragogika

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Celoživotní vzdělávání pedagogických pracovníků v dětských domovech

Rok: 2014

Počet stran textu bez příloh: 67

Celkový počet stran příloh: 2

Počet titulů české literatury a pramenů: 17

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 0

Počet internetových zdrojů: 21

Vedoucí práce: PhDr. Ing. Mgr. Leona Hozová, PhD., MBA.